

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

на тему:

Громадська та релігійна діяльність єпископа- помічника Станиславівської єпархії Івана Лятишевського (1879–1957 рр.)

Студентки 2 курсу, групи СОІ-2м (з)
напрямку підготовки (спеціальності)
014 «Середня освіта (історія)»
Сеничак Христина Русланівна
Керівник: Єгрешій Олег Ігорович,
кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Івано-Франківськ – 2023 р.

АНОТАЦІЯ

Авторами пропонується аналіз та історичний огляд особи єпископа-помічника Станиславівської єпархії Івана Лятишевського у різних сферах його діяльності, чинники та умови формування особистості. Основна увага зосереджена на сюжетах, пов'язаних з біографією єпископа та репресіями радянських спецслужб проти владики. Запропоновано конкретну та методологічну систематизацію інформації щодо впорядкування знань та відомостей про відомого українського церковного діяча. Окремі положення дослідження можуть бути використані в навчальному процесі для поглиблення теоретико-методологічної бази програм навчальних дисциплін з історії. Матеріали роботи будуть корисними при уточненні цілей історичних наук, їх нормативному закріпленні, у практиці читання лекцій та кращого пізнання маловідомих історичних постатей.

Результати наукового дослідження свідчать про високу якість виконання в галузі історичних наук, де нові наукові положення успішно впроваджуються з урахуванням форми матеріального втілення та робочої функції упорядкованих результатів. Результати, представлені у роботі, мають конкретний теоретичний і практичний характер.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Джерела та історіографія проблеми.....	8
1.1. Джерела.....	8
1.2. Історіографія.....	15
РОЗДІЛ 2. Формування світогляду та початок діяльності Івана Лятишевського на тлі епохи.....	24
РОЗДІЛ 3. Громадська та душпастирська праця Івана Лятишевського у міжвоєнний період.....	34
РОЗДІЛ 4. Репресії радянських спецслужб проти владики Івана Лятишевського	47
РОЗДІЛ 5. Методика використання матеріалу магістерської роботи у закладах загальної середньої освіти.....	65
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	93

ВСТУП

Актуальність теми. Найрубіжнішим маркером радянської ідеології слушно вважається тоталітарність. Радянські органи влади, усвідомлюючи, що без жорсткої цензури неможливе існування держави утримували розгалужену мережу спеціальних служб, завданням яких була боротьба з інакомисленням. Після закінчення Другої світової війни і «повторного» утвердження радянської адміністрації в західних областях України найнебезпечнішими конкурентами для системи уважалися Українська повстанська армія (УПА) і Греко-католицька Церква (ГКЦ). І якщо українських повстанців доводилося усувати фізичною силою, то для священнослужителів була приготована дещо інша, витонченіша метода. ГКЦ поставала як головний опонент радянського тоталітаризму у Галичині у післявоєнні роки.

Львівський псевдособор, у березні 1946 р., лише частково спромігся «зняти проблему», бо значна частина греко-католицького духівництва, що підписали православ'я у душі залишилися греко-католиками, продовжували священнодіяти за старими канонами. Інша частина священнослужителів дала розписку, що зрікаються сану, однак таємно в домашніх умовах правили Службі Божі. Духовні особи, які не зріклися сану невдовзі стали об'єктом переслідування і отримавши «типовий» вирок судових інстанцій опинилися в місцях позбавлення волі. Серед священнослужителів для радянських урядових структур особливу небезпеку становили єпископи, які мали повноваження висвячувати отців навіть у «катакомбних» умовах і навколо яких у особливий спосіб гуртувалося громадське життя підпільних світських греко-католиків. Як доказ тезі – арешт вищого греко-католицького духовенства, 11 квітня 1945 р. на чолі з главою ГКЦ митрополитом Йосифом Сліпим. Практично усі владика Церкви, звинувачені у державній зраді та співпраці з німецькими фашистами та українськими «буржуазними націоналістами» отримали тривалий термін ув'язнення і загинули у тюрмах

або засланні. Григорій Хомишин помер насильницькою смертю у Лук'янівській в'язниці у Києві (у грудні 1945 р.), Йосафат Коциловський помер у концентраційному таборі у селі Чапаївка поблизу Києва (у листопаді 1947 р.); єпископ Микита Будка помер у жовтні 1949 р. під час відбування терміну ув'язнення в Караганді, що в Казахстані. Цей «мартирологічний перелік» можна продовжити. Доля єпископа Івана Лятишевського склалася на перший погляд «трохи легше» – 1955 р. владика повернувся до України, до рідного Станіслава. Утім нині триває ще процес беатифікації владика, і кожен зібраний матеріал може становити предметний інтерес для зацікавлених осіб.

Крім того можна сказати, що нині не проведено ще комплексного аналізу життя і діяльності цього релігійного діяча. Окремі наявні публікації не мають наукового характеру, фігурує багато публіцистичних статей. Таким чином назріла потреба наукового осмислення громадської і релігійної діяльності владика Івана Лятишевського. Думається, що обрана нами тема дипломної роботи актуальна як із соціальних так і наукових позицій.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дипломна робота виконана в рамках науково-дослідної теми «Історія Галичини нового і новітнього часу, історичне краєзнавство, методика викладання історії» (номер державної реєстрації № 0122U000223) кафедри історії України і методики викладання історії та спільної теми вказаної вище кафедри та науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту історії Церкви Івано-Франківської академії Івана Золотоустого «Реабілітована пам'ять: сторінки історії Української Греко-Католицької Церкви в персоналіях» (державний реєстраційний номер: 0123U103003).

Об'єктом дослідження є постать самого владика Івана Юліановича Лятишевського як релігійного діяча Української Греко-католицької Церкви ХХ століття.

Предметом дослідження виступає громадська та релігійна діяльність єпископа-помічника Станиславівської єпархії Івана Лятишевського у контексті суспільно-політичних та релігійно-церковних процесів в Галичині першої половини ХХ ст.; репресивна політика радянських органів влади проти релігійного діяча; можливості адаптації теми до програм закладів загальної середньої освіти.

Мета роботи – об’єктивне і комплексне висвітлення громадської та релігійної діяльності єпископа-помічника Станиславівської єпархії Івана Лятишевського (1879–1957 рр.).

Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

–охарактеризувати формування світогляду та початок діяльності Івана Лятишевського на тлі історичної епохи;

– розкрити громадську та душпастирську працю Івана Лятишевського у міжвоєнний період;

–висвітлити сутність репресивної політики радянських спецслужб проти владики Івана Лятишевського;

–визначити методичні засади використання матеріалу магістерської роботи у закладах загальної середньої освіти.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період життя й діяльності священнослужителя – 1879–1957 рр. Автор виходив за вказані рамки дослідження для кращого розуміння історичної епохи в умовах якої жив і священнодіяв єпископ.

Географічні межі дослідження охоплюють передусім територію Станиславівської єпархії яка у міжвоєнний період локалізувалося межами нинішніх Івано-Франківської та частково Львівської та Тернопільської областей. Допити єпископа Івана Лятишевського проводилися частково у Києві, а ув’язнення відбував на поселеннях Мерке і Чулак-Тау у Казахстані.

Методологічну основу роботи складають принципи історизму, всебічності, об’єктивності, системності, узагальнення та порівняння. У роботі

використані загальні та спеціальні методи. Із загальнонаукових застосовано методи аналізу, синтезу, індукції, а також порівняльний та описовий.

Наукова новизна роботи зумовлена поставленими завданнями та результатами їх розв'язання. У роботі *вперше*:

– комплексно проаналізовано кримінальну справу № 75142 (архівну справу по звинуваченню Хомишина Григорія Лукича та Лятишевського Івана Юліяновича 22 квітня 1945 – 25 серпня 1945 р.), яка міститься у Галузевому державному архіві Служби безпеки України в Івано-Франківській області.

отримала подальший розвиток:

– проблема повсякденного життя єпископа Іван Лятишевського після повернення священнослужителя до Станиславова, 1955 р.

Практичне значення отриманих результатів даної дипломної роботи полягає в тому, що її матеріали й узагальнення можуть бути використані у науково-дослідницькій, начальній і культурно-просвітницькій сферах. Зібраний фактологічний матеріал та науково-теоретичні узагальнення можуть слугувати для подальшого аналізу даного дослідження.

Апробація результатів дослідження. Деякі положення наукового дослідження знайшли відображення у спільній публікації з науковим керівником на тему «Злочини радянських спецслужб проти греко-католицьких священників 1940-х рр. (були надруковані у журналі «Law and Society. International Journal». 2022. Issue 6. С.70–78.

Структура роботи обумовлена її метою та завданнями. Вона побудована за хронологічно-проблемним принципом і складається зі вступу, п'ятих розділів, висновків, списку використаних джерел (70 позицій) та 16 додатків. Обсяг основного тексту становить 75 сторінки. Загальний обсяг роботи становить –109 сторінок.

Розділ 1. ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

1.1. Джерела

Будь-яка магістерська робота мусить опиратися на першоджерела. У цьому без сумніву полягає основа кваліфікаційної праці другого магістерського рівня. Як правило роботи релігійно-церковного характеру містять в чомусь «типові» джерела: шематизми, пастирські листи та послання, часто-густо архівні документи (де нерідко містяться фонди відомих релігійних діячів), періодичні і неперіодичні видання (а їх видавалося у Галичині у міжвоєнний період чимало), часом спогади чи мемуари. Не варто забувати також про опубліковані документи та матеріали.

Предмет нашого дослідження – діяльність відомого у Галичині релігійного діяча – єпископа-помічника станиславівського Івана Лятишевського не становить виключення. При аналізі його постаті послугуємося різнорідними першоджерелами, починаючи від архівних неопублікованих документів і закінчуючи окремими опублікованими, щоправда узагальнюючого плану.

Мусимо однак зазначити, що про цього релігійного діяча немає утвореного персонального фонду в жодному архіві. (Як правило такі фонди містяться у Центральному державному історичному архіві м. Львова, приміром можна виділити фонд митрополита Андрея Шептицького). Нерідко можна натрапити на персональні фонди також у відділі рукописів Львівської національної бібліотеки імені Василя Стефаника («Стефаниківки»). У Державному архіві Івано-Франківської області як правило персональних фондів немає. Натомість останнім часом все частіше науковці мають спроможність працювати у Галузевих архівах Служби безпеки України тому числі і в Галузевому державному архіві Служби безпеки України в Івано-Франківській області. Можна натрапити на справи, які з науковців ще досі ніхто не тримав у руках (в тому числі і справи, заведені спецслужбами на

греко-католицьких священиків). Ще навіть у «нульових» роках мало хто зі світських дослідників мав доступ до роботи в архівах СБУ. «Пошуковий прорив» відбувся вже після Революції гідності і тривав би донині якби не новітня російсько-українська війна. Якщо екстраполювати на нашу тему, то увагу привертає справа 75142 (Архівна справа по звинуваченню Хомишина Григорія Лукича та Лятишевського Івана Юліяновича 22 квітня 1945 – 25 серпня 1945 р.) [1]. Мусимо зазначити, що вже в ході слідства радянські спецслужби вирішили об'єднати дві підсудні справи в одну, оскільки зізнання двох владик – Григорія Хомишина та Івана Лятишевського часто були суголосними, між ними влаштовували навіть так звану «очну ставку».

Як джерело, архівна справа по звинуваченню Григорія Хомишина та Івана Лятишевського представляє неабиякий інтерес передусім у пізнавальному плані. Бо як правило усі кримінальні справи (і справа Івана Лятишевського не становить виключення!) зосереджують: анкету підсудного (де містяться важливі персональні дані про особу, зокрема характерні дані про біографію І.Лятишевського, його родину, професію, рід занять, роботу священиком тощо). Пізнавальне значення має також словесний портрет особи (у нашому прикладі І.Лятишевського, де зосереджуються дуже цікаві дані про зовнішній вигляд самої особи: форми обличчя, колір очей, ріст, вага, навіть наявність чи відсутність особливих прикмет тощо). Звісно, у кримінальних справах міститься автобіографія особи, які можна вірити, бо як правило вона написана власноруч. Часто поміщується інформація про обшук підозрюваного/арештованого із зазначенням предметів, які були конфіскованими. Зрозуміло, що ці дані збагачують джерельну базу, проливаючи світло на біографію тієї чи іншої історичної особи) [1].

З іншого боку, слід говорити про суб'єктивізм цього першоджерела. Адже не завжди свідчення арештанта (І.Лятишевського) можуть бути цілком об'єктивними, бо часто записувалися під тиском, під своєрідним пресингом спеціальних служб. Тому це джерело дещо суб'єктивоване і дослідник не може всеціло сприймати це «за правду» [1].

Окрема мова про польові матеріали як окремий вид першоджерела. У нашому випадку йдеться про Свідчення щодо єпископа І.Лятишевського, які надав відомий на Богородчанщині краєзнавець Василь Романюк, член Національної спілки журналістів України. Збираючи цю інформацію, варто пам'ятати, що необхідно обов'язково записати показники щодо народження цієї людини, місце проживання, освіти, деякі інші факти [2]. До речі, свідчення записав історик Олег Єгрешій. Особливістю цього першоджерела є краща достовірність аніж матеріалів кримінальної справи, бо у цьому випадку інтерв'юер не перебуває «під тиском» радянської тоталітарної системи. Разом із тим, також це джерело має свої особливості, бо не завжди особа, що надає свідчення каже цілковиту правду [2]. З іншого боку, В.Романюк – відомий дослідник, який присвятив владі І.Лятишевському (щоправда побіжно) декілька книг. В.Романюк (нині нажалі покійний) провів доволі широку пошукову роботу, знайшов і опитав родичів владики І.Лятишевського, які намагалися відтворити у пам'яті (хто старший за віком) або розказати почуте про свого відомого представника родини. Ці свідчення є неоціненними і значно доповнюють джерельну базу.

Окрема мова про таке історичне джерело як пастирські послання єпископату Греко-католицької Церкви [3; 4; 5]. Це джерело офіційного характеру з високим рівнем вірогідності, через яке церковні органи влади оприлюднювали свої важливі рішення. Чимало таких послань знаходиться в Національній бібліотеці імені Василя Стефаника («Стефаниківці»), бібліотеці імені Михайла Драгоманова («Драгоманівці»), а деякі – в бібліотеці приватного навчального закладу Академії Івана Золотоустого, що у Івано-Франківську. Нашу увагу привертають зокрема наступні речі: Пастирський лист в справі допомоги Великій Україні всечасному духовенству і Вірним Мир і Архієрейське Благословіння, що вийшов друком у 1933 р. [3].; Спільне пастирське єпископату Галицької Церковної провінції з нагоди 500-літнього Ювілею Фльорентійського Зєдинення (1939 р.) [4]. та Український

Католицький Єпископат Галицької Церковної Провінції в справі подій на Великій Україні до всіх людей доброї волі. Україна в передсмертних судорогах [5]. Це пастирське послання побачило світ у 1933 р.

Можна судити, що ці пастирські послання доволі побіжно змальовують життя і діяльність Івана Лятишевського. Сам єпископ-помічник, вірогідно, лише частково доклався до їх написання. Можна судити, що І.Лятишевський не написав власноруч жодного пастирського послання, бо не був єпископом-ординарієм. Якщо взяти перелічені вище послання, то всі вони написані на актуальну тему. Особливо хочемо акцентувати на останньому посланні - Український Католицький Єпископат Галицької Церковної Провінції в справі подій на Великій Україні до всіх людей доброї волі. Україна в передсмертних судорогах [5]. Як уже ми відзначали вище, це пастирське послання побачило світ у 1933 р. і торкається трагічних обставин голодомору-геноциду у Великій Україні. Зрозуміло, що самого голоду на Західній Україні не було, але його відгомін болем відгукнувся у серцях жителів Галичини.

Окрема мова про періодичні видання як першоджерела. Це також дуже достовірне першоджерело, яке має доволі високий ступінь інформативності. У нашому випадку хочемо згадати такі часописи чи газети як: «Християнський голос» [6], «Мета» [7], «Місіонар» [8], «Світло, Католицький часопис» [9] та «Поступ» [10]. У «Християнському голосі» увагу привертає стаття «Голос Христа Чоловіколюбця» [6]. Особливо у нашому контексті варто виділити двотижневик Львівської Архієпархії УГКЦ «Мету» [7]. Цей друкований орган було відновлено у 1990-х рр. Але інформація про І.Лятишевського у цьому друкованому органі є доволі побіжною та фрагментарною. Схожий рівень інформативності як першоджерела у неперіодичному часописі «Місіонар» [8]. Міститься хіба що інформація узагальнюючого плану про Греко-католицьку церкву в цілому, про окремих священнослужителів. Про самого І.Лятишевського інформації в дійсності обмаль. Такі самі твердження можемо присвятити католицькому

часопису «Світло» [9], що виходив друком у «нульових» роках. Але знову ж, інформативна насиченість щодо особи Іван Лятишевського досить невисока, а дані, що зустрічаються, мають відверто опосередкований характер і не можуть вповні проливати світло на окремі віхи життєдіяльності владики І.Лятишевського. Такі самі характеристики можемо надати також часопису «Поступ» [10].

Інша річ – таке першоджерело як спомини та мемуари. Також можна вести мову про певну суб'єктивізованість цих свідчень, адже ці документи надають конкретні люди, які подекуди можуть помилятися, інформувати з неточностями, додавати щось від себе тощо. Тому вартує це пам'ятати при аналізі першоджерел такого характеру. Передусім вартує згадати таку писемну пам'ятку як: «Родини Пилипців та Лятишевських» авторства Зіновія Пилипця [14]. Цікаво, що цей рукопис по суті ще ніхто не бачив, бо друком він ще й досі не вийшов. Але оскільки він належить до родини (хоча і далекої) владики Івана Лятишевського то ці спогади представляють неабияке значення. Особливо важливими є свідчення З.Пилипця про останні роки життя владики – після повернення священнослужителя до Станиславова (Івано-Франківська) у 1955 р. із заслання у Казахстані. Дізнаємося про місце проживання владики у місті, його хвороби, відвідувачів, повсякденне життя, контакти з ближніми і знайомими. Стиль З.Пилипця (особи яка не є фаховим істориком) заслуговує уваги через його відкритість, певну емоційність, щирість, незакамуфльованість [14].

Якщо взяти інші джерела типу спогадів чи мемуарів то на увагу заслуговує невелика праця-спогад отця Йосифа Проця, який до слова також перебував у родинних зв'язках із сім'єю Лятишевських. Спогад має назву «Письмове свідчення про Слугу Божого Кир Івана Лятишевського» [13] і його цінність у тому, що автор пропонує окремі віхи біографії священника, які визначаються, передусім, особистими споминами про владика та споминами представників родини, деякими даними з періодичних видань,

ймовірно навіть архівними матеріалами. Хоча ця праця аж ніяк не претендує на статус наукової і є популярною. Особливість цієї роботи також у тому, що це була, очевидно, одна з перших книжок про владу Івана Лятишевського. Можемо також засвідчити, що ця праця є доволі «непредставницькою» і не громіздкою. У контексті творів мемуарного характеру хочемо також згадати про наступні речі: безіменний твір «Зізнання свідків п. Олени Лятишевської-Кобельської [15] та п. Дарії Пилипець-Гаврилів про життя і діяльність Єпископа Івана Лятишевського»; «Спомини та роздуми» В. Макара [12]; «Спогади про преосвященного отця-доктора Івана Лятишевського (помічника єпископа Станиславівської дієцезії) описані Кобельською (Лятишевською) Оленою, дочкою пароха Ланчина о. Івана Лятишевського. Щоправда усі ці праці є дуже короткими, малопредставницькими, ненауковими (бо не містять покликів) і навіть близько не розкривають портрета священнослужителя.

Слід безумовно відзначити також такий вид першоджерел як опубліковані документи. Вони, на наш погляд, мають найменшу цінність серед усіх історичних пам'яток, бо вже, власне, є опублікованими і доступними для широкого читачтва. Хочеться у цьому ряді згадати такі твори як «Альманах Станиславівської землі» (Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславщини) [16], де зосереджується невелика публіцистична стаття М.Климишина, в якій подекуди згадується особа Івана Лятишевського. Можна також назвати працю «Літопис Голготи України» із серії «Репресована Церква» [17]. Цей твір вийшов друком у Дрогобичі 1994 р. Варто також відзначити двохтомну працю «Церква і суспільне питання, що вийшла друком у Львові наприкінці 1990-х рр.» [18].

Таким чином, бачимо, що джерельну базу роботи про станиславівського єпископа-помічника аж ніяк не можна вважати представницькою. Практично немає архівних першоджерел, відсутній особистий фонд Івана Лятишевського у архівах України, що значно збіднює

корпус первинних документів. У цих умовах особливе навантаження має кримінальна справа, заведена радянськими спецслужбами на цього священнослужителя, яка надає доволі широку фактографічну картину про Івана Лятишевського. Містить і автобіографію і словесний портрет і анкету арештанта. Мінус цього першоджерела – характерна субектизованість адже свідчення від священнослужителя зазвичай «вибивалися» слідчими та іншими представниками радянських спецслужб. Субективність також має місце серед спогадів та мемуарної літератури, яка попри те досить представницько характеризує особу владики. Польові матеріали, які також наявні серед джерел мають поодинокий характер, а тому вирішального значення не мають. Також фрагментарну і навіть дотичну основу має інформація про владику І.Лятишевського, яка міститься в періодичних виданнях та опублікованих документах.

1.2. Історіографія

Історіографічні пам'ятки вартує, на наш погляд, структурувати наступним чином: монографії, брошури, статті, узагальнюючі праці та енциклопедичні праці.

Щодо монографій, то одразу зауважимо, що наукові книги, які би безпосередньо розкривали життя і діяльність єпископа-помічника Івана Лятишевського відсутні. Виокремимо передусім вагому працю богородчанського краєзнавця Василя Романюка «Під покровом Богородиці» про яку побіжно згадували вище. Автор не ставив собі за мету спеціально дослідити особу владики Івана Лятишевського а торкався священнослужителя у контексті вивчення історії богородчанських храмів, монастирів, історії священничих родин, окремих духовних осіб. У книзі знаходимо окремі важливі сторінки біографії І.Лятишевського, зокрема цінну інформацію про генеалогічне дерево його родини. Дуже важливо, що Василь Романюк провів широку пошукову роботу у архівах (віднайшов копію метрики про хрещення владики [50, с. 129], копію запису із книги про смерть Івана Лятишевського [50, с. 137], чимало цікавих фотодокументів і світлин з родинних альбомів, [50, с. 131], фрагменти листів священнослужителя до представників родини із місць примусового ув'язнення, зокрема з Казахстану (таборів Чулак-Тау і Мерке) [50, с.147–152] тощо.

Особливий погляд на доробок В.Романюка в ділянці дослідження переслідування владики радянськими спецслужбами. Вірогідно Василь Романюк належав до числа тих дослідників-краєзнавців, які в числі перших мав можливість ознайомитися з кримінальною справою, заведеною на Івана Лятишевського. У книзі знаходяться цінні свідчення про допити владики радянськими слідчими, його обвинувачувальний висновок, інші характерні подробиці слідства [50, с. 143–145]. Слід також зауважити, що праця В.Романюка не є, власне, науковою і не претендує на статус монографії – це радше краєзнавче видання. Імовірно, Василь Романюк найбільше доклався до

вивчення життя і діяльності Івана Лятишевського. Крім того, це видання написано на доволі пристойній джерельній базі.

Аналізуючи інші науково-популярні праці, вартує в першу чергу звернути увагу на книгу енциклопедичного характеру «Переслідувані за Правду: українські греко-католики в умовах тоталітарних режимів ХХ ст.» автором передмови якої виступив відомий єпископ Борис Гудзяк а у ролі упорядників постали львівські історикині Люба Губич і Світлана Гуркіна [43]. Це добротне видання, де міститься дуже багато інформативних даних про духовних осіб греко-католицького сповідання, які у радянську тоталітарну пору зазнавали переслідування з боку радянських правоохоронних органів. Деяке місце віділено і особі І.Лятишевського, хоча здебільшого владика згадується фрагментарно [43].

У цьому ключі написано також видання «Ісповідники віри нашої сучасности», але ця книга вийшла друком на шістнадцять років швидше ніж попередниця і зі зрозумілих причин автори не володіли тим енциклопедичним і фактографічним матеріалом як авторський тандем у другій половині 2010-х років. Тому інформативно ця книга може виглядати дещо слабше, але це не применшує її ваги, оскільки поява друком цього видання на початку «нульових» стала важливою подією в історії УГКЦ ХХ століття назагал [30]. Про Івана Лятишевського там зосереджується небагато інформації.

Продовжуючи аналіз праць енциклопедичного характеру, варто обов'язково згадати працю «УГКЦ. Історія. Відродження. Ісповідники віри: до 30-річчя виходу з підпілля Української Греко-Католицької Церкви» [58]. За своєю суттю це радше бібліографічний покажчик, до якого доклалися працівники краєзнавчого відділу Івано-Франківської обласної універсальної бібліотеки імені І.Франка Оксана Шаран, Світлана Джоголик та редакторка видання Галина Горбань. Книга містить чимало статистичної інформації про греко-католицьке духовенство, цінного фактажу, дат тощо. Але Іван

Лятишевський згадується там також обігово [58].

Окрема мова – про працю отця Петра Мельничука «Владика Григорій Хомишин патріот – місіонер – мученик, яка спершу вийшла друком у Філадельфії 1979 р. Автор книги – колишній «підлеглий» єпископа Г.Хомишина, який із приходом радянської влади, 1939 р., емігрував спершу до Риму а потім до США. Саме там о. Петро написав свої спогади про владика Григорія Хомишина, якого по-пастирськи називає Татуньо. Персона Івана Лятишевського у книзі згадується вельми побіжно, але окремі епізоди про єпископський період все ж розкрито. По жанру цю річ радше можна назвати книга-спогад. Вісімнадцять років потому у Львові, у видавництві «Місіонер» вийшла друком уточнена і розширена версія цієї книги [39].

Монографія івано-франківського історика Олега Єгрешія «Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча» розкриває життя і діяльність цього відомого релігійно-церковного діяча і лише частково контекстно торкається особи Івана Юліановича Лятишевського. Особливістю цієї книги є те, що її у порівнянні з усіма переліченими вище сміливо можна назвати науковим виданням [26].

Перелік монографічних видань доповнюють солідні видання івано-франківського науковця, доктора історичних наук Василя Марчука: «Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст.», що вийшла друком 2004 р. [37] і монографія «Українська Греко-Католицька Церква. Історичний нарис», яка вийшла друком трьома роками перед тим – 2001 року [38]. Друга праця цього автора написана більше у науково-популярному плані і розрахована на широке коло читачів. Але разом із тим, вимушені констатувати, що особі єпископа І.Лятишевського вділено в ній дуже мало уваги.

Аналогічно вартує охарактеризувати монографію полтавського автора В. Паценка «Греко-католики в Україні від 40-х років ХХ ст. до наших днів»

[41]. Особливістю видання є поєднання наукового стилю з документальними вкрапленнями. Автор (що цікаво походить із православної Навддніпряни!) на широкій джерельній та історіографічній базі розкриває життєдіяльність підпільної Греко-католицької Церкви. В.Панченко віділив окреме місце і владі І.Лятишевському, зокрема його перебуванню у в'язницях Києва, на засланні у Казахстані тощо. У дуже схожому ключі написане фундаментальне документальне видання відомого в Україні автора Володимира Сергійчука «Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і держави» [56]. У силу того, що ця книга побачила світ на початку «нульових» до неї не включена чимало матеріалів ще малодоступних на тоді кримінальних справ отців УГКЦ, зокрема і владика І.Лятишевського. Тож єпископ-помічник Станіславівської єпархії згадується у цій книзі епізодично.

Звісно, окрема мова про наукові статті або тези конференцій присвячені особі Івана Лятишевського. Можемо виділити декілька з них: невелику роботу Т. Гавадзин, що появилася 2020 р. – «Іван Лятишевський в суспільно-політичному та релігійному житті Станіслава у післявоєнні роки», яка опирається на кримінальну справу заведену на владика радянськими спецслужбами 1945 р. Але до пасиву авторки варто віднести збіднілу джерельну базу – по суті лише згадана нами вище кримінальна справа. Цю річ не можна повністю уважати науковою (хоча й має усю необхідну атрибутику) – це радше тези [23].

На цьому тлі вигідно вирізняється стаття івано-франківського автора Олега Єгрешія «Невідоме епістолярне першоджерело про повернення із заслання єпископа Івана Лятишевського у 1955 р.» яка вийшла друком у солідному конференційному виданні – Історія релігій в Україні: актуальні питання. Автор увів до наукового обігу цікавий лист-«переписку» між єпископом І.Лятишевським і маловідомим священиком Ярославом Сірецьким [27]. Цього року у Олега Єгрешія вийшла друком фундаментальна

стаття присвячена єпископові Іванові Лятишевському. Автор якраз опрацював кримінальну справу заведену спецслужбами на священнослужителя. Хоча автор розглядає цю особу у ракурсі історії повсякдення [28]. У цілому можемо свідчити, що, власне, наукової продукції, присвяченій особі Івана Лятишевського нині помітно бракує. Напрцювання Олега Єгрешія – радше виключення із правил.

Варто також назвати публіцистичну статтю священника Ігоря Пелехатого «Нічого більше не бажаю, як лише, щоби моя молитва була вислухана...» , яку автор приурочив до 135-річчя від дня народження єпископа-помічника Івана Лятишевського. Стаття попри свій публіцистизм позитивно дисонує з іншими подібними статтями позаяк автор доскіпливо попрацював з кримінальною справою, заведеною на владика правоохоронними радянськими структурами. Ймовірно цей автор найбільш широко осмислив радянський період життя і діяльності І.Лятишевського [42].

Обов'язково вартує відзначити роботи доволі відомого богородчанського краєзнавця, нині нажаль покійного Василя Романюка: «Славний рід Лятишевських» [з Богородчан] [51], «Славний рід Лятишевських» [52, с.30–32], «Хресна дорога Владики: 140 років тому народився Іван Лятишевський, єпископ-помічник Станиславський» [53, с.11]. Ці праці (хоча і правильно вважаються відверто публіцистичними) стосуються безпосередньо персони Івана Лятишевського, містять достатньо багато фактичного матеріалу, зокрема польових досліджень, вагомої пошукової роботи, яку провів краєзнавець. Особлива увага до зазначеного нами вище вагомого краєзнавчого дослідження «Під покровом Богородиці» у двох книгах , що побачило світ у Івано-Франківську упродовж 2014–2015 рр. [50]. Автор у книзі вділив місце короткій історії малої батьківщини єпископа І.Лятишевського – містечку Богородчанам а також описав головні архітектурні пам'ятки цього населеного пункту – ансамблю Домініканського монастиря, відомій богородчанській реліквії Псалтиреві тощо. Позитивно,

що автор розкрив біографію та життєвий шлях відомих представників краю дяка Івана Романюка, отця Івана Галавая, а також, що для нас особливо важливо, історії цілої родини Лятишевських. Думаємо, що цей історик повно розкрив портрет єпископа-помічника, залучив цінні фотографії з родинних альбомів, копії записів із книги про смерть батька, матеріали кримінальної справи, що була заведена на владу 1945 р. тощо. Особливо важливою для нас виявилася переписка І.Лятишевського з представниками своєї родини у час перебування на спецпоселенні у Казахстані 1946–1955 р. Цю переписку, вочевидь, автор роздобув у родичів владики І.Лятишевського. Можемо твердити, що це чи не перша спроба інтегрувати епістолярій до наукової праці, присвячених єпископові-помічникові. Також до позитивів цієї праці В.Романюка вартує віднести залучення спогадів про владу односельчан, або тих же родичів [50].

Серед переліку робіт, приурочених особі Івана Лятишевського потрібно виокремити невелику, але для свого часу насичену фактажем публіцистичну працю О.Соколовського «Слуга Божий Єпископ Кир Іван Лятишевський : Хронологія останніх років земних скитань» [єпископа-помічника Станиславівської Єпархії УГКЦ, в'язня рад. таборів]. Ця стаття появилася друком у популярній у 1990-х рр. греко-католицькій християнській газеті «Нова зоря». Думаємо, що ця стаття значною мірою стала «пілотною» для багатьох подальших не лише публіцистичних а й науково-популярних розвідок, присвячених життю і діяльності єпископа Івана Лятишевського [57]. Слід, на наш погляд також виділити невелику публіцистичну працю відомого прикарпатського краєзнавця і письменника Василя Бабія «Зразок віри й мудрості», присвяченій 125-й річниці від дня народження владики І.Лятишевського [19]. Уважаємо, що ця робота є також однією з перших про цього священика. У такому ж ключі були написані статті: «Єпископ-помічник Іван Лятишевський (17 вересня 1879, Богородчани – 27 листопада 1957, м. Івано-Франківськ) [29] та коротка

публіцистична стаття краєзнавця М.Кочержука «Владика-стаждальник : про о. Івана Лятишевського» [33]. Обидві статті були надруковані в популярній свого часу християнській газеті «Нова зоря». Ці короткі праці, як уже зазначалося вище, можна назвати відверто публіцистичними, але тим не менш вони проливають світло на окремі віхи життєдіяльності єпископа Івана Лятишевського.

Стаття «Мученики та ісповідники Івано-Франківської єпархії Української Греко-Католицької Церкви», що появилася на світ кількома роками пізніше у тому самому виданні («Нова зоря») торкається персони Іана Лятишевського доволі побіжно – радше в контексті інших священиків, що зазнали переслідувань з боку радянської влади [40].

Не слід гребувати також працями енциклопедичного характеру. Їхня особливість – точний, перевірений фактичний матеріал, багатство статистичних даних. До такого роду продукції потрібно віднести енциклопедичну статтю автора О. Бабяка «Лятишевський Іван», що була надрукована в електронній версії Енциклопедії Сучасної України : енциклопедія під редакцією І. Дзюби, А. Жуковського, М. Железняка та інших авторів [20]. У тому самому стилі було написано статтю «Блаженний священномученик Кир Іван Лятишевський – приятель Пласту» [22].

Деякі статті розкривають лише окремі сторони діяльності І.Лятишевського. Так, івано-франківський історик Ігор Пилипів, висвітлюючи діяльність єпископів Станіславської єпархії УГКЦ з організації та розвитку Духовної семінарії впродовж 1907–1945 рр. також торкнувся особи цього релігійного діяча, у чому немає нічого дивного, бо владика багато років був професором станіславівської духовної семінарії [45, с.193–199]. Відомий священнослужитель, о. Полікарп Марцелюк ЧСВВ, який доклався до укладання різного роду мартирологічної літератури, у своїй статті «Мучеництво та шлях визнання католицьких святих. Досвід Української греко-католицької церкви» вділив певну увагу і особі Івана

Лятишевського. Його стаття вийшла друком у відомому збірнику-щорічнику «Історія релігій в Україні: актуальні питання» у 2021 р. [36]. Безіменні автори статті «СБУ передала Українській Греко-Католицькій Церкві архівні матеріали про репресії» зосередили невелику увагу і на особі станиславівського-помічника, розкрили, зокрема, роки його арешту, акцентували на провадженні кримінальної справи радянських спецслужб супроти І.Лятишевського [55]. Історик О.Шепетяк у статті «Українські студенти в Австрії» побіжно висвітлив також студентські роки цього релігійного діяча [59].

«По гарячих слідах» написані здебільшого публіцистичні статті, приурочені до різних дат, присвячених життю і діяльності єпископа Івана Лятишевського. Наприклад, С. Ружицька акцентувала на події перенесення мощей І.Лятишевського із цвинтаря по вул. Київській м.Івано-Франківськ до крипти у соборі святого Воскресіння Господнього того ж міста [54, с.4]. Безіменні автори статті «Дві вулиці в Івано-Франківську названо іменами єпископів» присвятили свою невелику статтю знаменній події – ознакуванню однієї із вулиць міста ім'ям владики І.Лятишевського [24]. Автор М.Посічанський у невеликій статті «Ісповідникові віри І.Лятишевському» розкрив подробиці відкриття пам'ятної дошки цій релігійній особі в обласному центрі [47, с.20].

Бачимо, що нині практично відсутні праці наукового характеру які би зображали життя і діяльність станиславівського єпископа Івана Лятишевського. Можна виділити хіба що напрацювання богородчанського краєзнавця Василя Романюка Автор не ставив собі за мету спеціально дослідити особу владики Івана Лятишевського а торкався діяльності священнослужителя у контексті вивчення історії богородчанських храмів, монастирів, історії священничих родин, окремих духовних осіб. Роботи цього автора багаті на фактичний матеріал, однак позбавлені наукового апарату а відтак не можуть уважатися науковими. Другим автором, який писав про

владику І.Лятишевського був Олег Єгрешій, праці якого якраз і можна уважати науковими. Існують також короткі праці, які можна назвати відверто публіцистичними, але тим не менш вони проливають світло на окремі віхи життєдіяльності єпископа Івана Лятишевського. Не слід гребувати також працями енциклопедичного характеру. Їхня особливість – точний, перевірений фактичний матеріал, багатство статистичних даних.

Розділ 2. ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ТА ПОЧАТОК ДІЯЛЬНОСТІ ІВАНА ЛЯТИШЕВСЬКОГО НА ТЛІ ЕПОХИ

Доведено вітчизняними істориками, що в українському національно-культурному відродженні ХІХ ст. особливе місце належало Греко-католицькій Церкві (ГКЦ). На відміну від Наддніпрянської України, де переважала світська інтелігенція і православне духовенство було зрусифіковане, провідником національного руху галицьких українців постало греко-католицьке духівництво. Завдяки підтримці австрійських властей і просвітницьким реформам пануючої династії Габсбургів ГКЦ отримала відповідну організаційну структуру у вигляді відновленої 1807 р. Галицької митрополії. ГКЦ доволі еволюційно розвивалася – у 1848 р. уже складалася з двох єпархій – Львівської і Перемишльської, нараховувала вже 1985 парафій і близько 2 млн. 170 тис. вірних [38, с.36, 37]. У березні 1885 р. папа Римський Лев ХІІІ видав буллу про утворення Станиславівської єпархії ГКЦ. Першим єпископом призначено Юліана Пелеша, котрий пробув на посаді шість років – з 1885 по 1891 рр. У 1891 р. було іменовано наступного станиславівського єпископа – Юліана Сас-Куїловського [25, с.22,44]. Третім став Андрей Шептицький, про якого мова нижче.

Окрема мова про національне відродження. 1816 р. греко-католицький священик Іван Могильницький (народився у с. Улюч, нині – село у Підкарпатському воєводстві, Республіка Польща) заснував у Перемишлі Товариство священиків із метою розповсюдження релігійних текстів українською мовою. Це була воістину революційна подія, бо здійснювала кардинальний свідомісний переворот. Із середовища перемишльських просвітителів вийшли також друком перші граматики українською мовою згаданого вище Івана Могильницького (1822 р.) а також Йосипа Лозинського (1833 р.), Йосипа Левицького (1834 р.) та ін. Усі вони були, що промовисто, священнослужителями. Діячі перемишльського гуртка «прямим текстом» стверджували, що українці становлять окрему націю серед слов'янських

народів і що їхня мова не тотожна ані польській, ані російській. Тим самим греко-католицьке духівництво Галичини боронило мирян від денаціоналізації і латинізації, сприяло зростанню національної свідомості українського народу. Значну культурно-освітню роботу упродовж 1815–1858 рр. розгорнув митрополит ГКЦ Михайло Левицький (народився у селищі Ланчин) у результаті чого лише за 1816–1819 рр. в Галичині засновано 383 нові парафіяльні школи, видавалася духовна література, граматика українською мовою тощо [38, с.38].

Значною подією в національному відродженні ХІХ ст. стала діяльність культурно-просвітницького товариства «Руська трійця», засновниками якого були студенти-богослови, згодом священники: Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич та Яків Головацький. Вони поширювали знання про українську історію, мову, ратували за перетворення народнорозмовної (селянської) мови на літературну. Члени «Руської трійці» активно пропагували рідну мову, інтегрували пісенний фольклор, писали літературно-патріотичні вірші, тим самим розвиваючи національні традиції. 1837 р. їм вдалося опублікувати альманах «Русалка Дністровая», майже весь тираж якого був невдовзі конфіскований, оскільки випуск альманаху вважався тоді «крамолою» [38, с.41].

2 травня 1848 р. греко-католицьке духовенство та нечисельна світська інтелігенція створили першу в Західній Україні українську політичну організацію – Головну Руську Раду (ГРР) на чолі з греко-католицьким єпископом Григорієм Яхимовичем. Заступниками Г. Яхимовича також були священнослужителі, як, зрештою, і більша частина членів Ради. В основі наукового товариства «Галицько-Руська Матиця», утвореного ГРР, містилася видавнича діяльність (друкувалися книги не лише про віру і моральність, а й на педагогічну та господарську тематику) тощо. Активними діячами ГРР були отці Антін Петрушевич, Іван Гушалевич, Олексій Заклинський, та ін. Уродженець Коломиї, греко-католицький священник, москвофіл Йосафат

Кобринський був активним діячем Коломийської руської ради. Греко-католицькі священики: А. Могильницький, згадувані нами вище О. Заклинський, І. Гушалеви́ч і А. Петрушеви́ч упродовж тривалого часу обиралися депутатами Галицького сейму, австрійського парламенту, де послідовно відстоювали національні інтереси [38, с.46,47].

Варто також зауважити, що галицьке духовенство спричинилося також до створення низки національно-культурних товариств і організацій, які підвищували освітній рівень краян, піднімали добробут українського народу. З ініціативи греко-католицького священика Степана Качали у Львові 8 грудня 1868 р. постала «Просвіта», що з часом стала наймасовішою організацією в Галичині. Головними завданнями «Просвіти» визначено поширення освіти серед населення шляхом видання книжок і організації в українських населених пунктах (передусім селах) розвинутої мережі читалень. 1912 р. «Просвіта» в Галичині нараховувала вже 77 філій, а її мережа мала 504 читальні і 2364 бібліотеки, функціонувало також декілька сотень різнорідних аматорських митецьких гуртків. Перед початком Першої світової війни, у 1914 р. товариство «Просвіта» нараховувало вже близько 36,5 тис. членів [38, с.54].

Греко-католицьким духовенством також було засновано регіональне господарське товариство «Сільський господар» – станову селянську організацію, яка мала захищати права українських хліборобів від свавілля влади. Невдовзі це товариство стало третьою галицькоукраїнською інституцією поруч із «Просвітою» та «Рідною школою», у 1939 р. мало вже 60 філій, 2040 сільських гуртків і 160 тис. членів. Вагомий внесок зробило галицьке духовенство і в український кооперативний рух – відомо, що серед засновників товариств «Народна Торгівля», «Маслосоюз» також були священнослужителі різних рангів [38, с.54].

На початку ХХ ст. митрополичий престол ГКЦ посів молодий тридцятилітній ієрарх Андрей Шептицький, який, як показало майбутнє,

очолював Церкву впродовж 44 років. Відомо, протягом вересня 1899 – грудня 1900 рр. він очолював єпископський престол Станиславівської єпархії [25, с.64]. Значення діяльності видатного релігійного і громадсько-політичного діяча, вченого, мецената української культури і мистецтва вирішально позначився на всіх сферах багатогранного життя Галичини першої половини ХХ ст. [38, с.62].

На такому історичному тлі відбувалося формування світогляду майбутнього єпископа Івана Лятишевського. Потрапивши до атмосфери домінуючого впливу ГКЦ на галицькоукраїнське суспільство священнослужитель неминуче зазнавав її впливу.

Відзначимо, що Іван Лятишевський походив з давньої галицької родини. Лятишевські – доволі типове прізвище для богородчанської землі, а носії цього прізвища проживають на Богородчанщині сотні років. Трапляються також такі прізвища як: Клебани, Крицуни, Мартинці, Комарницькі, Білічаки, Вірстюки, Козоризи, Кочкодани, Концури та ін. [57, с.107; 58; 59]. У родині Івана і Марії (дід і бабуся Івана Лятишевського) Лятишевських було три сини: Юліян (Ілля), Семен і Григорій (Гринь). Своєю чергою, у сім'ї Юліяна Лятишевського і Анни Галавай (батько і мати майбутнього владики) було дві дочки: Юлія і Розалія та двоє синів – Іван (власне майбутній архієрей) і Михайло, 1883 р. н. [57, с.110]. Серед близької родини Івана Лятишевського траплялися вчителі (скажімо його племінник – Йосип Проців вчителював у старобогородчанській школі) [57, с.110; 58; 59]. Окремі родичі працювали м'ясниками, столярами, вчителями фізичного виховання тощо. Чи не найвідомішим представником родини Лятишевського можна вважати Йосипа Комарницького (1890–1972) що був художником, різьбяр, а свого часу фельдфебелем австрійської армії, хорунжим УГА, головою товариства «Просвіта» й керівником-режисером Народного дому в Богородчанах. Згодом він виїхав до США [57, с.115].

Іван Юліанович Лятишевський народився 17 жовтня 1879 р. у селищі Богородчани, Станіславівського (на теперішній час Івано-Франківського району) однойменної області [55, с.1; 48; 7, с.1; 9, с. 143–144] в убогій міщанській родині, яка проживала у східній частині міста за монастирем і костелом монахів-домініканців. Відомий богородчанський краєзнавець Василь Романюк віднайшов у Державному архіві Івано-Франківської області метрику в якій було записано, що обряд хрещення малого Івана відбувся два дні потому, 19 жовтня 1879 р., а його хресними батьками були Дмитро Волянський і Марія Комарницька. Хоч родина Лятишевських й мала присадибну ділянку, що містила один гектар орного поля і невеликий город неподалік хати, все ж цього не вистачало для всіх шести членів сім'ї: обох батьків і четверо дітей (із яких двоє хлопців і двоє дівчат). Промовисто, що у кримінальній справі, заведеної на І. Лятишевського радянськими спецслужбами навесні 1945 р. сам владика відзначає окремі віхи своєї біографії, які попри свій суб'єктивізм (належить зіставляти з іншими джерелами) можуть бути також цінними. Так, у анкеті священнослужитель підкреслив, що походив із робочих, із сім'ї кустаря-шевця [1, арк. 6]. Під час допиту І.Лятишевський зізнався, його батько Юліан помер 1936 р, мати – у 1938 р. Рідна сестра владики Розалія Проць була домогосподаркою і станом на 1945 р. проживала в «родинному» селищі Богородчани [1, арк. 6].

Можемо також навести окремі дані зі словесного портрету майбутнього владика, який міститься також у відзначеній вище кримінальній справі. (Хоча усвідомлюємо, що риси священнослужителя відносяться радше до середини 1940-х рр.). Іван Лятишевський був середнього зросту, мав коротку шию, голубі очі, овальне обличчя, високе чоло, дугоподібні брови, пряме підборіддя, малий ніс і рот, тонкі губи. Особливих прикмет владика не мав (родимих плям, татуювань, рубців, фізичних недоліків, асиметрії обличчя тощо) [1, арк. 8]. Ця інформація бодай побіжно але проливає світло на

зовнішність історичної особи, хоча й збереглися численні фотографії, окремі свідчення родини тощо.

У семирічному віці (тобто, ймовірно 1886 р.) майбутній священник розпочав навчання в чотирьохкласній народній школі при монастирі Отців домініканців у своєму рідному населеному пункті Богородчани [55, с.1]. Директором народної школи був тоді Михайло Сірецький. Юний Іван виявився доволі здібним учнем, тому після закінчення початкової школи продовжив навчання в гімназії в Станиславові. «Пролоббіював» цей поступ І.Лятишевського о. парох-катехит селища Богородчани отець Кирило Пачовський [55, с.1–2]. У батька попервах були певні побоювання, що він в силу своєї бідності не матиме можливості утримувати сина в гімназії і батько навіть вирішив не віддавати його на вступні іспити. Уже наступного, орієнтовно 1891 року отець К.Пачовський сам вирішив поїхати з Іваном та його батьком Юліяном до гімназії [55, с.1–2]. Тож, можна констатувати, що І.Лятишевський став гімназистом станиславівської цісарсько-королівської гімназії з річною перервою і навчався переважно з молодшими від себе на рік учнями.

Між тим, за сприянням свого пароха дванадцятирічний Іван успішно склав вступні іспити і невдовзі розпочав навчання в Станиславівській гімназії приміщення якої тоді належало до монастиря Отців Єзуїтів, що розташовувалося неподалік Української греко-католицької Церкви (катедри) [48; 6, с.4; 9, с. 143–144]. Як показало майбутнє, навчання в гімназії не було легким для молодого Івана, він деякий час мешкав на приватній квартирі у старшої за віком та убогої пані Стадникевич, що проживала тоді по вул. Казимирівській (*нині вул. Івана Мазепи – Х.С.*), батьки Івана Лятишевського, по можливості, раз в тиждень привозили синові продукти зі села. Як згадує у своїх спогадах про владику о.Йосиф Проць єдиною більш-менш адаптованою до життя кімнатою була кухня, яку також часом доводилося ділити з господинею-квартиродавцем [55, с. 2]. Попри обмеження в житлі та інші

незручності в гімназійні роки, це не применшило його насаги до навчання. Іван Лятишевський завжди був одним із найбільш старанних і кмітливих учнів, а під час вакацій (канікул) він повертався у рідні Богородчани і допомагав батькам вести домашнє господарство. Отець Йосиф Проць надав перелік найздібніших учнів гімназії між якими, зокрема, знаходимо й ім'я Івана Лятишевського. Також є згадка про приналежність майбутнього священика до гімназійного хору [55, с. 3].

Будучи третьокурсником гімназійної науки, Іван почав надавати молодшим товаришам приватні роки (займатися репетиторством, як нині говорять) і так дещо покращувати своє матеріальне становище [55, с. 4]. Однак ці прибутки були дуже мізерними, що ледве компенсували витрати на життя. Невдовзі Іван Лятишевський захворів на тиф і ця хвороба дала ускладнення на серце, яку священик відчував упродовж усього життя. (Хвороба, до слова, особливо дала про себе знати під час заслання, яке вже у поважному віці відбував І.Лятишевський у Казахстані про що далі). Завдяки допомозі отця Михайла Семеніва хворого відвезли до шпиталю, де він лікувався впродовж кількох тижнів [55, с. 3].

У віці дев'ятнадцяти років (1898 р.) Іван Лятишевський склав у Станиславівській гімназії іспит зрілості і невдовзі вступив на богословський факультет Львівського університету [7, с. 1; 48; 6, с.4; 9, с.143]. Як сам зізнався згодом І.Лятишевський він це зробив передусім із волі батьків, які мріяли побачити свого сина священиком. У час навчання він проживав у приміщенні Духовної Семінарії по вул. Коперніка № 36 м. Львова, а саме викладання проводилися в університеті поблизу церкви св. Михаїла [55, с. 3]. (Очевидно йдеться про приміщення нинішнього Політехнічного університету). Саме у тому приміщенні Іван Лятишевський закінчив перші два курси та четвертий курс. Водночас третій курс навчання в університеті майбутній священик вже провів у Віденському університеті, перейшовши туди в часі «сецесій» [55, с. 4] які як уважає дослідник життя і діяльності

І.Лятишевського о. Й. Проць, і були причиною переходу студентів зі Львівського університету відповідно до Віденського, Празького і Краківського університетів. До слова, сецесія – це численне припинення навчання (завершення) студентами українцями Львівського університету на знак протесту, що адміністрація університету відмовилася приймати від українців дописи (надписи) на українській мові, всупереч фонетичній практиці попередніх років. Щоправда, ці студенти мали своєрідну підтримку у вигляді добровільних пожертв із так званого «сецесійного фонду». Із фонду невдовзі було зібрано приблизно 150 тис. австрійських корон. Більше того, цей фонд один раз на місяць видавав допомогу (20 корон) для студентів, фінансове становище яких було складним. Допомогу, до слова, надавав також фонд митрополита Андрея Шептицького, який виявляв до «студентів-сецесіоністів», особливу увагу і турботу [55, с. 4]. Є, наприклад, згадка про пожертву митрополита Андрея Шептицького в сумі 700 корон.

Свідчення, що Іван Лятишевський здобував теологічну освіту у європейських вузах, зокрема Фрайбурзькому, Інсбрукському і Віденському університетах підтверджують свідчення самого єпископа І. Лятишевського надані ним радянським спецслужбам 1945 р. (міститься власноручно написана ним автобіографія). Уважається, що у Європі священнослужитель продовжив навчання за рекомендацією і сприянням митрополита Андрея Шептицького [48; 9, с.143] певний час отримував спеціальну стипендію. Так звані «ригоризи» (тут, вірогідно, екзамен на моральну відповідність особи, яка претендує на богословський ступінь) склав у Віденському університеті, отримавши ступінь доктора богослов'я.

Більшість джерел фіксує дату 24 листопада 1905 р. – тоді двадцятишестилітній Іван Лятишевський закінчив факультет теології Віденського університету, здобувши науковий ступінь доктора богослов'я [20]. Він захистив наукову працю про Флорентійську унію: «Die Union zu Florenz und ihre Bedeutung für die Entwicklung der kirchlichen Verhältnisse bei

den Ruthenen» (в перекладі з німецької мови – «Флорентійська Унія та її значення для розвитку церковних відносин на Русі»). Згодом він продовжив студії з біблістики в Інсбруку та знову у Відні, опісля здобував спеціалізацію з богослов'я Фрайбурзі [48]. Вірогідно перебуваючи у Німеччині майбутній єпископ удосконалював себе також в ділянці допоміжних історичних дисциплін, але дипломованим спеціалістом не став, бо був достроково відкликаний до Станиславова. Там, у станиславівській катедрі, 20 жовтня 1907 р. Іван Лятишевський був рукоположений на священника єпископом Григорієм Хомишиним [20; 48]. Причому свячення Іван Лятишевський отримав у безженному стані (став celibсом).

Тобто, починаючи з 1907 р. отець Іван Лятишевський розпочав виконувати обов'язки професора історії Церкви (церковної історії) лицеею імені Іоана Златоустого в м. Станиславові, де по суті працював без довгих перерв аж до Другої світової війни [1, арк.32 зв.; 6, с. 4; 7, с.1; 9, с.143–144; 48]. Згаданий нами вище історик-краєзнавець Василь Романюк уважав, що впродовж 1907–1911 рр. о. І. Лятишевський виконував обов'язки не лише професора лицеею імені Іоана Златоустого, а й префекта Станиславівської духовної семінарії, згодом – катехіта при реальній школі та гімназії. Крім того, згодом Іван Лятишевський став радником і заступником голови Церковного суду в подружніх справах [60].

Але наукові ухили та тяжіння Івана Лятишевського брали гору і вірогідно у 1911 р. він повертається до Німеччини – виїжджає спочатку на студії до Мюнхена, а згодом знову до Фрайбурга. На допиті радянським слідчим органам у 1945 р. І. Лятишевський зізнався, що впродовж 1911–1912 рр. він проживав у Баварії, де у місцевих бібліотеках збирав літературу по темі дисертації [1, арк. 34]. Саме там Іван Лятишевський підготував габілітаційну працю, яку планував подати на кафедру церковної історії до Львівського університету. Працював над монографією про Константинопольського патріарха Івана XI Веккоса (помер у 1297 р.). У

1913 р. Іван Лятишевський видав працю «Іпатій Потій і єго значіння для Унії» [68].

Напередодні Першої світової війни (Великої війни) отець Іван Лятишевський повертається до Галичини. Він священнодіяв, як це часто тоді траплялося серед молодих отців, у кількох парафіях, але найбільше в с. Красна, на Надвірнянщині. Крім роботи в Духовній семінарії, молодий священник виконував також обов'язки катехита в кількох школах міста Станиславова та місцевій гімназії [1, арк. 32 зв.; 48; 55, с.5; 6, с. 4; 9; с.143–144]. До свого служіння і праці він ставився добросовісно, допомагав братам-священнослужителям сповідати шкільну та гімназіяльну молодь, організовував реколекції для вірян тощо.

Узагальнюючи матеріал можемо засвідчити, що вирішальними компонентами, які вплинули на формування світогляду Івана Лятишевського можна назвати наступні: походив із побожної і працьовитої родини, яка понад усе шанувала сімейні і національні традиції; важливу роль у становленні особи а згодом і священника відіграв богородчанський парох отець Кирило Пачовський, який допомагав хлопцеві під час його навчання у початковій школі селища Богородчани, а згодом сприяв навчанню обдарованої молодої людини у станиславівській гімназії; до певної міри знаковою людиною у житті Івана Лятишевського також став митрополит Андрей Шептицький, який допомагав талановитим молодим людям із виїздом на навчання за кордон. За його сприянням майбутній священник потрапив на навчання до Відня, Фрайбурга та Інсбруку де найвірогідніше відбулося становлення Івана Лятишевського як майбутнього богослова, педагога і науковця.

Розділ 3. ГРОМАДСЬКА ТА ДУШПАСТИРСЬКА ПРАЦЯ ІВАНА ЛЯТИШЕВСЬКОГО У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Із початком Першої світової (Великої) війни, 1914 р., греко-католицьке духовенство внесло вагомий вклад у формування національно-патріотичних почуттів і високого морально-бойового духу серед усусів (Українського січового стрілецтва). Відомо, що вже з перших днів свого заснування легіон УСС став об'єктом духовної опіки духовенства. Серед січових стрільців священнодіяли і «капеланили» відомі польові духівники – М. Їжак, Т. Горникевич, А. Пшепюрський, В. Ганицький, Ю. Фацієвич та ін. Зокрема вже 1915 р. ними було створено на фронті 226 польових каплиць. Чималою популярністю серед українських вояків користувався релігійний часопис «Місіонар», який публікував багато інформації на релігійну проблематику, наприклад послання та пастирські листи ієрархів Церкви, статті духовно-інтелектуального змісту тощо [38, с. 80].

Священики ГКЦ відіграли також важливу роль у Листопадовому зриві 1918 р. Греко-католицьке духівництво як відомо було серед організаторів зміни і переобрання влади на Надвірнянщині, Богородчанщині, Долинщині, Стрийщині тощо. Священик Андрій Бандера (батько Степана Бандери) особисто організував і очолив жителів Калуського повіту для походу на місто Калуш, аби здобути владу. Парох села Дора, що поблизу Яремчі, М. Ганушевський у листопаді 1918 р. організував так звану «Гуцульську сотню», яка згодом обеззброїла потяги з угорським військом. Чимало отців згодом взяло участь у формуванні місцевої адміністрації Західно-Української Народної Республіки. Сотрудник, а потім парох с. Корнева, що на Городенківщині Іван Пісецький був обраний головою повітової ради у повітовій Городенці, а священик Іван Майковський – Печеніжина. Частина громадсько активних священників тривалий час була очільниками повітових рад на місцях, що засвідчувало їхню громадянську позицію і загалом високу державницьку роль греко-католицького духовенства за тих історичних

обставин. Таких прикладів можна навести чимало [38, с. 84, 85].

Греко-католицьке духовництво взяло також активну участь в духовному та моральному вишколі українського війська. (Можемо, до слова, провести паралель із капеланством новітньої доби, де в сучасних умовах священники цієї конфесії надають духовну опіку воїнам, які захищають Україну від російських військ). Маючи відповідний досвід капеланської діяльності в легіоні Українських січових стрільців (1914–1918 рр.), духовництво активно долучилося до розбудови нової капеланської організації. Однак, на відміну від подій Першої світової (Великої) війни, військово-політична обстановка 1918–1923 рр. вимагала особливої наснаги і посвяти, бо у час ЗУНР ішлося про відстоювання інтересів власної державної незалежності, а також прав і свобод свого народу. Серед капеланів Української Галицької Армії (УГА) були достатньо відомі священники – згадувані вже нами вище Андрій Бандера, Теофіль Горникевич, Володимир Ганицький а також: Василь Мисик, Іван Пісецький, Іван Брикович та багато інших [37; 38, с. 84]. Не «стояв обабіч» цих процесів і молодий отець - тридцятидевятилітній Іван Лятишевський.

Як відомо, упродовж 18–19 жовтня 1918 р. у Львові проходила Конституанта – представницьке зібрання близько 500 українських громадсько-політичних і релігійних діячів, яке невдовзі обрало Українську Національну Раду (УНРаду) і проголосило на українських етнічних землях Австро-Угорщини відродження української національної держави. Греко-католицька церква в особі її глави митрополита А.Шептицького рішуче підтримала державотворчі рішення Конституанти [38, с. 83]. Її архієреї – митрополит Андрей Шептицький, станиславівський єпископ Григорій Хомишин, перемишльський єпископ Йосафат Коциловський, а також два десятки священнослужителів були обраними до Національної Ради (парламенту) і активно долучилися до державотворчих і націотворчих процесів ЗУНР. До складу Української Національної Ради, зокрема, увійшли

священики – Теодор Чайківський, згаданий нами вище батько Степана Бандери Андрій Бандера, Степан Височанський та ін. Протоколи засідань єпископської консисторії за 1919 рік свідчать про те, що духовенство єпархії підтримувало державотворчі процеси в Галичині [60]. Належну роль виконував і отець Іван Лятишевський.

Він, зокрема, брав участь в управлінні Станиславівською дієцезією (єпархією) як консисторський референт, до обов'язків якого належали всі майнові церковні справи [55, с. 5; 6]. Окрім того, тривалий час отець Іван Лятишевський був головою Наглядової Ради Земельного Банку у Львові. Про те, що довгий час о. Іван виконував ці обов'язки засвідчує також у своїй статті й відомий священик Ігор Пелехатий [48]. Того самого 1918 р. Івана Лятишевського було обрано депутатом парламенту ЗУНР, за пропозицією правлячого ієрея Григорія Хомишина він став керуючим відділу релігійних культур Міністерства релігійних культур і просвіти (Державному секретаріаті освіти в Станиславові) [1, арк. 32]. На цій посаді за його ж зізнанням він пропрацював з листопада 1918 р. по травень 1919 р. і до його обов'язків входила організація виплати утримання священиків і укладання бюджету міністерства із релігійних питань [1, арк. 77]. У кримінальній справі, заведеної на ієрея 1945 р. радянськими спецслужбами містяться окремі свідчення і про цей період біографії І.Лятишевського. Хоча ми розуміємо, що зіставляти два історичних періоди – не дуже «благодарне заняття» але є можливість побачити як радянська влада «із висоти 1940-х рр.» характеризувала той відтинок життя і діяльності священнослужителя.

На допитах І.Лятишевський визнав, що духовенство Станиславівської єпархії підтримало утворення ЗУНР, а активними у повітових радах були представники станиславівського духовенства: Олександр Русин, отці Волянський, Матковський, Северин та ін. Як зазначив на допитах І.Лятишевський, від Станиславівської єпархії УГКЦ капеланами УГА були : отці: Микитюк, Будзенко, Ткачук, окремі колишні виховники місцевої

духовної семінарії. Цікаво, що у зазначеній кримінальній справі збереглися свідчення про І.Лятишевського, які надали під час допитів інші арештовані у квітні 1945 р. архієреї, зокрема відомий єпископ Миколай Чарнецький. Він, зокрема, визнав, що І.Лятишевський агітував українську молодь аби та вступала до лав Української Галицької Армії, разом із М.Чарнецьким і Г.Хомишиним відправляв святкові богослужіння для вояків УГА. Зокрема на площі цесаря Франца у Станиславові (нині площа митрополита А.Шептицького – Х.С.) за участю І.Лятишевського відбувся молебен для частин УГА, які йшли на фронт [1, арк. 267].

До слова, згодом і арешт Івана Лятишевського і його обвинувачення радянські спецслужби мотивували також «активною участю у формуванні контрреволюційних армій і організацій різних інтервенцій молоді радянської республіки». (тобто підтримкою УГА – Х.С.). Йому закидали, що він «безпосередньо приймав участь у формуванні Української Галицької армії, яка зі зброєю у руках у час громадянської війни захищала Центральну раду, виступала проти радянських військ» [1, арк. 334]. Священнослужителя обвинувачували також у тому, що він «разом з Чарнецьким і Хомишиним особисто благословляв частини УГА на боротьбу з Червоною армією», в тому, що «УГА у час громадянської війни разом з петлюрівцями і денікінцями вела збройну війну проти радянської влади». Звісно, ці інкримінування звучать більш ніж парадоксально, засвідчують, що тогочасні радянські правоохоронні органи були дуже слабо обізнаними з реальними історичними подіями та всіляко перекручували їх.

Іван Лятишевський вірив у можливість проголошення Україною власної державності, за його ж зізнанням, дуже переживав, що посли країн Антанти визнали за Польщею право на Галичину. (Як відзначив сам І.Лятишевський, він вперше почув про рішення передати Галичину Польщі (14 березня 1923 р.) від візитатора Римського престолу Джованні Дженноккі на одному із бенкетів).

Між тим, у липні 1919 р. польські війська окупували Східну Галичину, невдовзі в краї було запроваджено надзвичайний стан. За звітом Міжнародного Червоного Хреста (джерелу, якому можна було довіряти), восени 1919 р. кількість заарештованих українців перевищила 100 тисяч, із яких понад тисяча були греко-католицькими священниками. Були наявними також фізичні розправи з представниками духовництва. Вбито, зокрема, священників: Галібея, Лопатинського, Нижанківського, Сухаровського тощо. Однак, незважаючи на репресії, галицькі українці взяли активну участь у бойкоті перепису населення наприкінці вересня – на початку жовтня 1921 р. а також бойкоті виборів до польського сейму та сенату в листопаді 1922 р. Зокрема, на Рогатинщині «за спротив організації перепису населення» було заарештовано пароха с. Колоколин о. Петрицького [26, с. 46]. Таких прикладів можна навести чимало і вони засвідчували, що польська влада із великим застереженням відносилася до греко-католицького духовенства, вбачали у них вагому силу, яка стоїть на заваді денаціоналізації, опирається колонізації.

Політика денаціоналізації а також примусової асиміляції галицькоукраїнського населення яскраво проявилася в галузі освіти. Мовний закон у Польщі від 31 липня 1924 р. усунув українську мову з обігу в усіх державних, громадських чи самоврядних установ. Із введенням нового шкільного закону взято курс на ліквідацію українських шкіл, натомість все частіше створювалися або польські або двомовні (утраквістичні) школи. Так, 1924 р. у Галичині налічувалося вже 793 українські й 346 польських шкіл, а в 1927 р. (для порівняння) вже 772 польські й утраквістичні школи й лише 337 українських. Бачимо, що поступово шкільництво стало ареною гострого польсько-українського протистояння [26, с. 46–48].

У національно-визвольному русі галицьких українців проти польського панування невдовзі виокремилося декілька політичних партій. Найбільш впливовою партією Галичини було Українське національно-демократичне

об'єднання (УНДО), до якого, передусім, входили представники української інтелігенції, частини селян, міщан, а також греко-католицького духовенства. Програма УНДО, що важливо, проголошувала боротьбу за самостійну і соборну Україну але у порівнянні з програмою ОУН, легальними засобами. Загальновідомо, що впродовж 1920–1930-х рр. практично в кожному місті і селі Галичини діяли культурно-просвітницькі товариства «Рідна школа», «Просвіта», а також молодіжні спортивні організації: «Сокіл», «Луг», «Пласт», «Січ» та ін. Усі вони, що показово, користувалися вагомою підтримкою греко-католицького духівництва. Навздогін тезі, за ініціативою станиславівського єпископа Григорія Хомишина в міжвоєнні було створено низку клерикальних (релігійних) організацій, зокрема Українську Християнську Організацію (1925 р.), Українську католицьку народну партію (1930 р.), а також культурно-просвітницьке товариство «Скала» (1934 р.). Як показують джерела, до створення кожної з цих інституцій більшою чи меншою мірою мав відношення й Іван Лятишевський. Про це священнослужитель засвідчив на допитах про які ми говорили вище.

До слова, у постанові про арешт І.Лятишевського радянськими спецслужбами від 26 березня 1945 р. зазначалося, що «розглянувши матеріали про злочинну діяльність Лятишевського Івана Юліановича вирішено, що Лятишевський в 1930 р. прийняв активну участь у створеній Г.Хомишиним антирадянській клерикально-націоналістичній організації «Українська Національна Основа» (УНО – Х. С.), курував католицькі друковані органи «Нова зоря», «Правда», активно проводив колонізаційну політику польської влади, спрямовану на уярмлення українського населення, яке проживало у західних областях України». Звісно, що це матеріали іншої епохи (тим більше із кримінальної справи І.Лятишевського) і досить суперечливо ними «екстраполювати», але вони надають цінну і цікаву інформацію про цей період. До речі, до допиті Іван Лятишевський зізнався, що насправді не був членом УНО, але по розпорядженню єпископа

Г.Хомишина неодноразово брав участь у загальних зборах членів організації, у час його відсутності заміняв Г.Хомишина. Схожі наративи мали місце у постанові про предявлення звинувачення І.Лятишевському 10 травня 1945 р. [1, арк. 38]. Зазначалося, що він «був одним з керівників антирадянської партії «Українська національна обнова», товариства «Скала», через які проводив активну антирадянську агітацію». Як доказ припущенню, 22 жовтня 1937 р. на засіданні Головного відділу товариства «Скала» за участю єпископа Івана Лятишевського було розроблено та затверджено план видань серії «Бібліотека Товариства «Скала». Невдовзі цей план було опубліковано на шпальтах часопису «Нова Зоря» [60]. До слова, товариство «Скала» планувалося як рушійне в контексті особливого християнського руху Католицька Акція, яке запланував папа Римський Пій XI на початку 1930-х рр. для своєрідної рехристиянізації європейського суспільства [26, с. 106]. Цей рух мав в особливий спосіб розгортатися також на території Галичини. Більше того, Іван Лятишевський за дорученням архієреїв ГКЦ став керівником руху Католицької Акції в краї [9, с. 243; 16, с. 382]. Про це промовисто говорить ціла низка першоджерел різного походження. І як показало майбутнє, І.Лятишевський чимало зробив для реалізації задуманого.

Іван Лятишевський мав безпосереднє відношення до організації урочистої події у м. Станиславові (1936 р.) – коронування ікони Матері Божої Ласкавої Станиславівської. Того року двадцять єпископів на чолі з архієпископами трьох обрядів звернулися до папи Римського з петицією про коронування ікони Пречистої Діви Марії. У травні того року місто Станиславів приймало численних вірян і паломників: розпочалося спеціальне сакральне дійство – трівіум (богослужіння на трьох католицьких обрядах – вірменському, римо-католицькому і греко-католицькому). Літургію в греко-католицькому обряді відправив якраз Іван Лятишевський та кир Миколай Чарнецький. Сама урочиста подія за участі сотні священнослужителів,

монахів, десятків тисяч вірян відбулася в Станиславові 30 травня 1937 р. Місто давно не бачило такого велелюддя за участю поляків, українців і вірмен. Того дня велична процесія на чолі з архієпископом Львівським Йосифом Теофілом Теодоровичем із чудотворним образом Пречистої Діви Марії Ласкавої вирушила на стадіон з парком (процесія пройшла теперішньою вулицею Чорновола м. Івано-Франківськ – *Х.С.*) [57, с. 138]. Того ж дня двома мовами (польською і латинською) було проголошено коронаційний декрет. Ця подія отримала широкий резонанс у Галичині навіть можна сказати у Східній Європі. Уважаємо, що нині доволі мало матеріалів і узагальнюючої літератури різних жанрів, які би змальовували цю подію. Бачимо, що помітне місце посідав й Іван Лятишевський, який на той час уже був єпископом.

Зауважимо, що в той час доволі стрімко розгортається священницька кар'єра Івана Лятишевського. Так, 4 липня 1927 р. правлячий станиславівський архієрей Григорій Хомишин надав отцеві Іванові Лятишевському достоїнство крилошанина» [57, с. 1; 6, с. 4; 9, с.143; 16, с.382]. Два роки потому, 24 листопада 1929 р. святійший отець іменував священнослужителя єпископом Ададейським [55, с. 5] і єпископом-помічником Станиславівської єпархії. Через два місяці, 19 січня 1930 р., І.Лятишевський прийняв титул Архіпресвитера і Вікарія Генерального [48, с. 1; 6; 9; 12].

26 січня 1930 р. у станиславівському греко-католицькому катедральному соборі єпископи Григорій Хомишин, Іван Бучко, Йосафат Коциловський та Микита Будка вділили о. Івану Лятишевському єпископські свячення [48, с. 1; 6; 12].

Поважний захід відбувся при великій кількості запрошеного духовенства різних обрядів, світської інтелігенції, вірян та родичів безпосередньо з Богородчан та Ланчина. Збереглася фотографія присутності та косекрації (свяченнях) батька Івана Лятишевського 85-літнього Юліана

(мама, Анна, відійшла у Вічність раніше). Утім батько відійшов у засвіти наступного 1936 р. і був похований на місцевому цвинтарі у Богородчанах. Як виразився у своїй книжці «Під покровом Богородиці» богородчанський краєзнавець Василь Романюк «під час урочистостей у катедрі целебрував перемишльський єпископ Йосафат Коциловський із яким перед Першою світовою війною навчався Іван Лятишевський в Духовній семінарії» [57, с. 133].

Родич І.Лятишевського і автор споминів про нього о. Йосиф Проць згадував про те, що глава ГКЦ, митрополит Андрей Шептицький через хворобу (загальновідомо, що після 60-років у архієрея прогресувала хвороба ніг і він на публіці з'являвся у інвалідному візку) не міг бути присутнім на єпископських свяченнях Івана Юліановича Лятишевського. Щоправда, глава ГКЦ направив номінантові щире привітання із цієї нагоди [57, с. 133].

До слова, першу архієрейську божественну літургію владика Іван Лятишевський, що символічно, відслужив на своїй малій батьківщині, в своєму рідному населеному пункті Богородчани у церкві Пресвятої Трійці [55, с. 6]. 1930 р. разом з іншими священиками Богородчанського деканату нововисвячений єпископ узяв участь у освяченні наріжного каменя при закладанні Церкви Святого Івана Богослова в Богородчанах. І. Лятишевський також часто брав участь у з'їздах священиків трьох дієцезій (Львівської архієпархії, Станиславівської і Перемишльської єпархій). Священик, відомий дослідник життя і діяльності Григорія Хомишина о. Ігор Пелехатий уважав цей хронологічний відтинок найщасливішим у життєвій біографії єпископа-помічника [48].

Починаючи зі своїх єпископських свячень Іван Лятишевський став як часто говорять «правою рукою» владика Григорія Хомишина, допомагав йому вести всю адміністративну роботу на єпархії, а в час відсутності владика (відомо, що правлячий єпископ проводив багато канонічних візитацій у різні куточки єпархії) владика Іван його заміняв [6, с. 4; 55, с. 7;

48, с.1; 9, с.143; 16, с.382]. Можна говорити, що І.Лятишевському вдавалося доповнювати часом непростого у спілкуванні, суворого і харизматичного Г.Хомишина. Всі питання він погоджував із єпископом-ординарієм, вів себе тактовно, коректно аби без непорозумінь спільно управляти великою за територією дієцезією [55, с.7]. Ці спогади про нього залишив згадуваний нами вище отець Йосиф Проць.

Іван Лятишевський у міжвоєнннн продовжував також активну освітянську працю, він і далі викладав у станиславівському богословському навчальному закладі — був професором церковної історії в Духовній семінарії і ліцеї ім. св. Івана Златоустого (Золотоустого) в Станиславові, активно виконував обовязки катехита при українських школах і польській гімназії (розташовувалися також у Станиславові). Крім того, довгий час був радником, а згодом заступником голови Церковного Суду в подружніх питаннях [55, с.5].

Докладався священнослужитель і до громадської праці. Так, у червні 1934 р. із нагоди 50-річчя створення першого українського жіночого товариства, в Станиславові проходив перший Світовий Жіночий Конгрес. 27 червня того року з нагоди цього заходу відбулося архієрейське Богослужіння, яке відправив якраз преосвященний Іван Лятишевський в асистенції ректора станиславівської духовної семінарії, о. д-ра Авксентія Бойчука та отця-канцлера Романа Лободича. Вказана подія мала величний вигляд — під звуки духових оркестрів марширували організованими шеренгами понад 2 500 жінок (переважно із навколишніх біля Станиславова сіл), демонструючи український народний одяг, а також килими та вишиванки власної роботи [60].

24 липня 1933 р. як реакція на голодомор радянських органів влади проти українського народу на Наддніпрянщині єпископ Іван Лятишевський разом іншими поважними владиками — митрополитом Андреем Шептицьким, Григорієм Хомишиним, Йосафатом Коциловським, Григорієм Лакотою та

Іваном Бучком видав спеціальний пастирський лист «Україна в передсмертних судорогах». У ньому зокрема йшлося: «Населення вимирає голодовою смертю... Перед трьома роками Зверхник Католицької Церкви, св. отець Папа Пій XI енергічно протестував проти всего, що в большевизмі є противне християнству, Богови та людській природі, перестерігаючи перед страшними наслідками таких злочинів. І цілий католицький світ, а з ним і ми, лучилися з тим протестом. Днесь бачимо наслідки поступовання большевиків: положення з кожним днем стає страшніше. Вороги Бога і людства відкинули релігію – основу суспільного ладу, відібрали свободу – найбільше добро людини, зі свобідних горожан-селян – зробили невольників, і не мають досить розуму, щоби їх кормити за тяжку невольничу працю в поті чола» [3; 5]. Бачимо, що греко-католицькі єпископи рішуче протестували проти антиукраїнської політики, яку проводила радянська влада на сході України у 1930-х рр. Іван Лятишевський також мав антирадянські погляди, про що не скривав на допитах.

Не занехав владика І.Лятишевський і наукової праці. Можна відмітити, що священнослужитель плідно працював також в ділянці написання книг і статей. Священнослужитель часто друкувався в різних богословських часописах, найчастіше його напрацювання з'являлися в часописі «Добрий Пастир» [9, с.11; 6, с. 4; 48, с.1]. 1923 р. він доклався до створення історично-правничої Секції Наукового Богословського Товариства у Львові [6, с.4]. 1923 р. о.Іван Лятишевський написав спеціальну статтю для газети «Українське слово», що виходила друком у Перемишлі. У статті обґрунтовував необхідність уведення celibату для священників. Наступного, 1924 р. священнослужитель написав розділ під назвою «Шептицький – як єпископ станиславівський» до книги, присвяченої митрополитові Андрею Шептицькому в честь 25 річчя його єпископства [1, арк.110]. Працював священнослужитель також над підготовкою до друку неопублікованого раніше полемічного твору Йова Язьби з XIII століття, пов'язаного з

Ліонською унією 1274 року [60].

У міжвоєнний період єпископ Іван Лятишевський доволі часто виїжджав за кордон. До слова, під час слідства 1945–1946 рр. радянські спецслужби також обвинувачували його у тому, що мав «систематичний зв'язок з Ватиканом, по його завданню проводив політику покатоличення українського населення намагаючись паралізувати ріст симпатій населення західних областей України до народів Радянського союзу» [1, арк. 38]. Владика мусив свідчити не лише свої побіжні контакти з Апостольською столицею, а й усі свої виїзди за кордон. В Італію (державу Ватикан) Іван Лятишевський відвідував чотири рази (у 1927 р., 1930 р., 1937 р. і 1938 р.). Зокрема 1927 р. до Риму їздив разом із ректором станиславівської семінарії Авксентієм Бойчуком [1, арк. 33]. 1930 р. І.Лятишевський їздив у Ватикан разом із єпископом Григорієм Хомишиним. За свідченням І.Лятишевського у розмові з понтифіком він пожалівся папі, що польські органи влади дискримінують українське населення (йдеться певно про пацифікацію 1930 р. – *Х.С.*). 1937 р. папу Пія XI відвідав І.Лятишевський у зв'язку із відзначенням 300 річчя від дня смерті греко-католицького (уніатського) митрополита Веніаміна Рутського. Наступного, 1938 р. Іван Лятишевський відвідав Східну Конгрегацію (управління католицькими церквами Сходу – *Х.С.*) вирішуючи господарські і земельні питання [1, арк. 34]. Того ж самого 1938 р. священнослужитель був прийнятий особисто папою Пієм XI (як глумливо фіксували стенографісти у протоколах допитів «організатором так званого «Хрестового походу» проти СРСР»). Крім того І.Лятишевський мав можливість бувати у Чехії, Італії, Баварії (регіон Німеччини). У 1927, 1929 і 1937 рр. він виїжджав лікуватися до Чехії, де був у Карлбадському і Мариенбадському (Маріанські лазні) курортах. 1938 р. лікувався у Моравії, 1939 р. впродовж дев'яти місяців перебував на лікуванні у Кіссенгулі (Німеччині). Ці дані, на наш погляд, непогано розкривають повсякденне життя священнослужителя у міжвоєнний період.

Назагал, напередодні Другої світової війни Українська греко-католицька церква була однією з найавторитетніших у Другій Речі Посполитій, відігравала вагомую роль у суспільно-політичному і національно-культурному житті Західної України. Її структуру складало 3040 парафій, які об'єднували 4,3 млн. віруючих, 4440 храмів і каплиць. Функціонувала Богословська академія у Львові, п'ять духовних семінарій, дві духовні школи, 127 монастирів і монастирських домів. Церква виконувала душпастирську місію, морально-виховні завдання і володіла значною кількістю будинків культурного призначення, друкарень, книгарень і бібліотек. Власними силами вона видавала чотири десятки часописів і журналів, мала широку мережу церковних братств, релігійних товариств [38, с. 108]. Думається, що ці показники не були би такими високими без участі Івана Лятишевського.

Вцілому можна говорити, що міжвоєнний період виявився дуже плідним у його біографії. Можна погодитися з твердженням отця Ігоря Пелехатого, що цей період був дуже щасливим у життєдіяльності Івана Лятишевського. Владика підтримав державотворчі процеси у час Української революції, займав відповідальну посаду в уряді ЗУНР. Промовисто, що він сам визнав свою проукраїнську позицію радянським спецслужбам 1945 р. У міжвоєнний період він став єпископом-помічником станіславівської єпархії, що свідчило про його високий авторитет в ГКЦ, зокрема його поважав Григорій Хомишин.

Можна говорити, що міжвоєнна доба була різноплановою у його життєдіяльності. У цей час Іван Лятишевський доволі активно займався науковою, громадською, просвітницькою роботою, був успішним викладачем Лицею Святого Івана Золотоустого, дописувачем багатьох журналів богословського напрямку, автором окремих книг.

РОЗДІЛ 4. РЕПРЕСІЇ РАДЯНСЬКИХ СПЕЦСЛУЖБ ПРОТИ ВЛАДИКИ ІВАНА ЛЯТИШЕВСЬКОГО

Уже як то кажуть «апріорі» було зрозуміло, що радянська тоталітарна система не буде жалувати Церкву. Совіти завдали болючого удару спершу по Римо-католицькій Церкві. Римо-католицькі ксьондзи потрапили у першу хвилю арештів і депортації, коли десятки тисяч мешканців західноукраїнських земель були депортованими до Сибіру і на Соловки. Невдовзі репресивні заходи не минули і УГКЦ про що дуже промовисто зазначив у листі до папи митрополит Андрей Шептицький. Деякі священники аби не потрапити до тюрем змушені були перебратися за Сян – аж до піднімецької території [38, с.109]. Утім все ж УГКЦ за таких складних обставин зазнала найменших втрат, що вірогідно можна пояснити фактором митрополита Андрея Шептицького, який своїм авторитетом згуртував клір. На думку прикарпатського історика Василя Марчука, совіти утримувалися від радикальних дій позаяк різкі антирелігійні кроки суперечили би головному аргументові Й.Сталіна щодо вторгнення 17 вересня 1939 р. «узяти під захист українське населення» [38, с.110].

Напад нацистської Німеччини на СРСР 22 червня 1941 р. звісно що змінив релігійно-політичну ситуацію на західноукраїнських землях, які вже у перші тижні війни були окупованими вермахтом. Утім, зрозуміло, що всупереч твердженням радянської історіографії й офіційної пропаганди УГКЦ ніколи не була ані колаборантом ані союзницею нацизму. Певні «реверанси» у бік нацистів мотивувалися спробою упередити та зарадити масовим репресіям українського та єврейського населення у час війни. Про це свідчать пастирські послання митрополита А.Шептицького до духовенства і вірних. Попри те, що спершу намітилися доволі толерантні відносини з-поміж УГКЦ і окупаційною владою, насправді годі говорити про якесь загравання отців з нацистами. Глава Церкви як уже зазначалося вище

рішуче захищав єврейське населення від репресій і лише дивом його не було заарештовано генералом-губернатором Г.Франсом влітку 1942 р. [38, с.116].

Варто також зауважити, що восени 1943 р. радянська влада радикально змінила ставлення до Церкви і відчутно відкоригували свою церковну політику. Головною метою зміни політики були прагматичні цілі – використати Російську православну церкву як засіб проти інакодумаючих. Звісно, що 1944 р. військово-політичні «диспозиції» видозмінилися, Україну повністю окупували радянські війська. 1 листопада 1944 р. глава Церкви Андрей Шептицький помер у окупованому Львові, а його наступником став, як відомо, Йосиф Сліпий [38, с.119].

Відносна толерація радянською владою УГКЦ у перші повоєнні роки тривала недовго. 11 квітня 1945 р. архієреї цієї Церкви (серед яких був і Слуга Божий Іван Лятишевський) [42, с. 2; 9, с.143, 144; 16, с.382] були арештовані, – «за активну зрадницьку і підсобницьку діяльність на користь німецьких окупантів». Арешту Владика Лятишевського передував шестигодинний обшук житлового приміщення з конфіскацією документів та майже всіх приватних речей. Єпископа І.Лятишевського було звинувачено в «контрреволюційних злочинах» та невдовзі заарештовано до Лук'янівської тюрми м. Києва, де він недовгий час (а саме до його смерті, яка наступила вночі з 24–25 грудня 1945 р.) мав можливість бути разом з правлячим архієреєм – Григорієм Хомишиним [42, с.2; 6, с.4; 9, с.143; 16, с. 382]. Справа єпископа-помічника Івана Лятишевського була об'єднана зі справою єпископа-ординарія Григорія Хомишина і склала 2-ий том кримінальної справи № 35826. У постанові на арешт єпископові Івану, зокрема, інкримінувалося: «Підтримуючи зв'язок з Ватиканом, Лятишевський у 1938 р. був прийнятий особисто організатором так званого «хрестового походу» проти СРСР папою Пієм XI» [42]. Владика Лятишевський протягом слідства зазнав жорстоких знущань і зневаги, фізичних і моральних тортур. Відбулося 28 допитів: перший відбувся 24 квітня, останній – 5 вересня 1945 р. 15

вересня 1945 р. єпископові Івану проведено медогляд і представлено заключення: «Меддовідка видана на з/к Лятишевського І.Ю. в тому, що при медогляді виявлено ваду серця. До фізичної праці не придатний» 15 вересня 1945 р. м. Київ».

У анкеті арештанта Івана Лятишевського (а такі анкети містяться у кожній карній справі) зазначається постійне його місце проживання (І.Лятишевський до арешту мешкав у м.Станіславі по вул. Червоноармійській, 14 квартира 4 (нині – вул. Шевченка і та цій будівлі у жовтні 2019 р. з нагоди 140-річчя від дня народження ієрарха розмістили анотаційну дошку – Х.С.). У анкеті карної справи І.Лятишевського зазначається його професія (звісно, що священнослужитель), національність (звісно, що українець), громадянство (Радянський союз), партійність (він був безпартійним), освіта (у І.Лятишевського, як ми відзначали вище, була вища богословська освіта, він здобув науковий ступінь доктора богослов'я) [1, арк. б].

Словесний портрет також як правило фігурує у кожній кримінальній справі. Цікаво дізнатися як виглядав сам владика. Як показують документи кримінальної справи він був середнього зросту, повної тілобудови, мав коротку шию, голубі очі, дугоподібні брови, тонкі губи, пряме підборіддя. Особливих прикмет владика не мав (наприклад татуювань чи родимих плям). [1, арк. 8]. У карних справах поміщувалася також типова для таких випадків фотокартка арештанта (у профіль і анфас), відпечаток вказівного пальця правої руки та особистий підпис самого І.Лятишевського.

Важливе фактологічне навантаження мають також матеріали, які демонструють повсякденне життя станіславівського владика-помічника. Можемо тут згадати про опис власності І.Лятишевського, який місцезнаходиться у протоколі обшуку його будинку по вул. Липовій у Станіславі (нині вул. Тараса Шевченка). Адже це такі пошуки дають можливість

випукло уявити стиль життя ієрарха, зрозуміти його звички, зацікавлення, ба навіть інтелектуальний рівень та особливості матеріального забезпечення. Священнослужитель наприклад користувався піаніно та концертним роялем марки “Bosendorfer”. Очевидно ієрарх знався на образотворчому мистецтві (у його помешканні були наявними чотирнадцять картин різного сюжетного наповнення), був начитаною людиною (було задекларовано у карній справі дві етажерки на яких розміщувалося 746 екземплярів книг різного жанрового змісту) а також радіоприймач системи “Philips”, два фотоапарати, навіть електромашина для натирання підлоги [28, арк.110].

Можна уявити також особливості повсякденного життя Івана Лятишевського. Наприклад серед інтер'єру його помешкання було зафіксовано: диван м'який, трюмо на підставці, книжкову скляну шафу, залізне ліжко, один дзеркальний кресенс, дві тумбочки, одну напівм'яку кушетку, три круглі малі столики, шість напівм'яких крісел та чотири м'яких стільці. У будинку, де жив владика І.Лятишевський розміщувався також годинник з боєм, дві настільні лампи, п'ять підвісних великих люстр, чотири підставки для квітів, два персидські килими та ін. [1, арк. 12]. На кухні місцезнаходилася срібна цукерниця, багато виробів із фарфору, вироби зі скла тощо [1, арк. 16]. Серед предметів гардеробу можна виділити декілька каракулевих та баранячих шкурок, дві фетрові шапки, одну пару хромових туфель, дві пари гумових калош тощо [1, арк. 18].

Додамо, що при обшуку радянськими спецслужбами помешкання єпископа І.Лятишевського було віднайдено чимало документів, які лягли в основу по звинуваченню священнослужителя в антирадянській діяльності. Було виявлено різноманітні газети і журнали антирадянського характеру, що видавалися у період нацистської окупації, «ОУНівські» відкритки, різні брошури, наприклад «Нарис історії України» у двох частинах та ін. При обшуці виявлено також плакат антирадянського характеру, нацистський плакат проти колгоспної системи; плакати із надписами «До праці для

кращого майбутнього», «Сатана скинув маску», агітаційний журнал «Адольф Гітлер і діти», багато календарів на німецькій мові а також реферати про Ольгу Басараб на польській мові та про Тараса Шевченка на українській мові [28, с. 112]. Радянськими чекістами було виявлено також чимало пастирських послань та відозв священнослужителів (А.Шептицького, Г.Хомишина, Г.Лакоти, Й.Коциловського) до духовенства та вірних. При обшуці у владики І.Лятишевського було знайдено також багато періодичних і неперіодичних видань: журнал «Наші дні», журнал «Добрий пастир» за 1931, газету «Львівські вісті» від 20 травня 1943 р. тощо.

Уважно проаналізувавши протоколи допитів І. Лятишевського, можна переконатися, що найбільше запитань радянські слідчі органи задавали з приводу вірогідної його співпраці з представниками ОУН та УПА, контактам із дивізією СС «Галичина» та з підпільними греко-католицькими священиками, а також громадської діяльності І.Лятишевського у міжвоєнний період, ставленню до тогочасної польської адміністрації у міжвоєнну добу тощо. Якщо підсумувати, то виходить, що перший допит владики Івана радянськими спец органами відбувся 24 квітня 1945 р., а усього І.Лятишевський зазнав 28 допитів різної тривалості. Часто радянські спецслужби відверто знущалися над немолодою вже людиною. Як правило допити тривали по 2-4 години і проходили у різний (навіть у нічний!) час доби. Промовисто, що найдовший допит тривав понад шість годин. Останній допит владики відбувся згідно протоколу 5 вересня 1945 р. [1, арк. 39; 50, с. 145].

Урешті 10 травня 1945 р. єпископові І.Лятишевському було пред'явлено попередню постанову про звинувачення. Зокрема відзначалася його «активна антирадянська робота». Владиці інкримінували те, що мав, мовляв, постійні зв'язки з Ватиканом і по завданню Апостольського престолу «проводив політику покатоличення українського населення», був одним із очільників відомої партії «Українська національна обнова», просвітницького

товариства «Скала». Через них І.Лятишевський, мовляв, проводив активну антирадянську агітацію і пропаганду. Архієрея обвинувачували в тому, що він вороже зустрів радянську владу на Західній Україні, ба більше – був посібником німецьких окупантів, прийняв безпосередню участь у формуванні дивізії СС «Галичина», які боролися проти Радянського Союзу.

Крім того, Іван Лятишевський обвинувачувався у тому, що закликав духовенство і населення до «активної допомоги німцям і українсько-німецьким націоналістам у війні проти СРСР». До того ж, представники радянських спецслужб звинувачували владу у тому, що під його впливом «священики, виконуючи розпорядження Лятишевського, стали учасниками ОУН, УПА, вели антирадянську роботу». Додамо також, що станиславівського єпископа-помічника звинуватили керуючись статтями 126 і 127 а також Кримінально-процесуального кодексу УРСР по ст. 54 – 1 а і 54-11 УК УРСР – «Зрада Батьківщині» і «Участь у контрреволюційній діяльності».

Зауважимо, що врешті Іван Лятишевський визнав себе винним (частково), але заперечив водночас, що виконуючи волю єпископа Г.Хомишина контактував з німецько-нацистськими властями, зокрема, з гестапо. Крім того, різко заперечив священнослужитель також факт, що він був агентом Апостольського престолу [1, арк. 39]. Іван Лятишевський під час слідства зізнався, що вірив у те що, нацисти нібито допоможуть українцям створити власну незалежну державу.

Як показують матеріали слідства 9 серпня 1945 р. радянськими правоохоронними органами було підписано постанову про продовження терміну слідства над єпископом І.Лятишевським рівно ж як і над іншими в'язнями (Й.Сліпим, Г.Хомишином, М.Чарнецьким, М.Будкою). Термін перебування під слідством ієрархів було продовжено на один місяць – до 12 вересня 1945 р., а згодом ще на один, до 16 жовтня 1945 р. [1, арк. 320; 42].

Урешті 20 лютого 1946 р. начальник слідчої частини КГБ полковник Павловський видав постанову про завершення кримінальної справи над священнослужителем [1, арк. 333]. Згодом заступник народного комісара державної безпеки УРСР П. Єсипенко утвердив озвинувачувальний висновок згідно положень якого станіславського єпископа було звинувачено за ст.ст. 126 і 127 Кримінально-процесуального кодексу УРСР по ст. 54 – 1 а і 54-11 УК УРСР «Зрада Батьківщині» і «Участь у контрреволюційній діяльності».

І. Лятишевського, зокрема, звинувачували у співпраці з керівними органами УГА; «пропольській антирадянській діяльності» (був одним з керівників релігійних просвітницьких організацій УНОбнова, «Скала», «Єдність» та ін.). Ієрарху також інкримінували те, що він, будучи викладачем богословських навчальних закладів проводив антирадянську діяльність, поширював католицьку літературу а також тісно співпрацював з нацистами [1, арк. 333; 10]. У карній справі також відзначається, що Іван Лятишевський неправомірно відправляв на каторжні роботи до Райху українське населення, брав участь у формуванні дивізії «СС Галичина». Крім того спецоргани закидали священику те, що той підтримав Акт відновлення української держави 30 червня 1941 р. [1, арк. 340; 10].

Цікаво також збагнути та з'ясувати яким шляхом було викрито владику. Як було зауважено у матеріалах карної справи було передусім викрито свідченнями єпископа-ординарія Григорія Хомишина, відомого єпископа-редемпториста Миколая Чарнецького а також низкою речових доказів, – наприклад, вилученими при його арешті антирадянськими листівками, газетами, журналами, пастирськими посланнями, книгами, окремими фотографіями на яких він фігурував разом із генерал-губернатором Польщі Гансом Франком [1, арк. 324].

Урешті згідно із «Звинувачувальним висновком» слідчу справу по обвинуваченню єпископа-помічника станіславівського єпископа Івана Лятишевського було направлено на розгляд так званої Особливої Наради при

НКВД СРСР із клопотанням застосувати до нього ув'язнення терміном на 5 років у віддалені місцевості СРСР. І як наслідок, 16 серпня 1946 р. Особлива Рада спеціальним протоколом підтвердила клопотання слідства і постановила Івана Юліяновича Лятишевського за антирадянську діяльність вислати терміном на п'ять років, рахуючи строк із 12 квітня 1945 р. (день арешту – Х.С.)» [28, с. 111].

Тож, після півторарічного слідства і тюремного ув'язнення єпископа Івана Лятишевського у віці 67 років, хворого на ваду серця було вислано на каторжні роботи спочатку в табір Мерке (з 1947 р. по липень 1949 р.), а згодом в Чулек-Тау Джамбульської обл. (Казахстан).

Реалії були такими, що І.Лятишевський у місцях заслання мусив виживати в самостійний спосіб – шукати житло, продукти харчування тощо. Єпископ надсилав телеграми до Івано-Франківська на адреси родичів та близьких знайомих (колишнього викладача української філології, Юліана Чайківського; своєї племінниці Олени Лятишевської-Кобельської) такого змісту: «Гину. Мерке. До запитання» [11, с. 1; 15, с.2]. Досить промовисто змальовує побут владики І.Лятишевського на засланні відомий краєзнавець Василь Романюк у своїй книзі: «Що це таке більшовицька тюрма, протяжні нічні допити, невимовні знущання й лайки сторожів, брак чистої сорочки, теплої страви а хоч би й спокійного відпочинку, надлюдська праця в голоді й холоді, брак найпримітивнішої гігієни чи лікарської помочі – все це вповні може збагнути лише той, хто сам перебув пекло більшовицької тюрми й каторжного лагерь...» [50, с.146].

По деякому часі владиці вдалося зустріти на засланні маму (Євгенію) і рідну сестру Романа Шухевича Наталію, які також відбували ув'язнення на поселенні Мерке у Казахстані. Остання там працювала медсестрою і дуже допомагала владиці. Зокрема посприяла його працевлаштуванню – він розносив ліки хворим на малярію [50, с.147]. Невдовзі владиці вдалося

знайти скромне помешкання про що він повідомив у листах своїй племінниці: «Найшов собі квартиру у землянці, де мешкала в одній кімнаті казахська родина (чоловік, жінка, двоє дітей і коза)» [15, с.1] – згадувала у своїх спогадах про преосвященного владика Івана Лятишевського дочка пароха Ланчина о. Івана Лятишевського Олена Кобельська (Лятишевська).

Причому існували обмеження щодо відправки Владиці посилок. І.Лятишевський мав право отримати від одного відправника тільки одну посылку на місяць, а «пакунки понад норму» часто конфісковувалися. Тому наступні передачі родичі мусили відправляти до своїх добрих знайомих у різні міста і звідти вже від їхнього імені висилати в Мерке Владиці [14, с.59]. Попри всі життєві труднощі й проблеми Слуга Божий не занедбував свого духовного життя, щодня служив Божественну Літургію, по можливості, старався якнайкраще виконати свої душпастирські обов'язки.

Родич владика І.Лятишевського Зіновій Пилипець вважає, що місце заслання станиславівського єпископа (табір в поселенні Мерке Джамбульської області) було обрано радянськими спецслужбами неспроста – владика був ізольований від колективу, перебував у середовищі казахів – людей іншої релігії, культури та ментальності. Але найголовніше те, що переселенець потрапляв в специфічні природні умови: у Мерке багато солончаків і криниця з прісною водою – велика рідкість, а в переважній більшості криниць вода має підвищений вміст солей, особливо сульфатів. У місцевостях, де зовсім не було водних джерел копали копанки, в яких збиралася тала вода від снігу або дощова вода. Це були дуже сприятливі умови для ширення малярії, бо з початком теплого календарного періоду на півдні Джамбульської області було багато комарів, які переносили збудник цієї хвороби [14, с.60. 61]. Це був за словами Зіновія Пилипця своєрідний карцер з якого мало кому вдавалося вийти живим і психологічно здоровим.

У Чулек-Тау для семидесятилітнього владика були дещо сприятливіші і побутові і психологічні умови проживання. Там священнослужитель зустрів

дружину Романа Шухевича-Чупринки з дочкою Наталкою, які також відбували заслання. Невдовзі Наталя Шухевич як медсестра, допомогла владичі працевлаштуватись на роботу медичним працівником, обов'язком якого було розносити ліки для хворих на малярію. На гроші, що їх висилали Слuzі Божому рідні та знайомі, він мав можливість разом з Шухевичами купити двохкімнатну землянку, в якій одна кімната належала йому, а друга панству Шухевичів [42, с.3].

Краєзнавець Василь Романюк – автор трилогії «Богові і Україні» уважав, що місце заслання владики І.Лятишевського було заздалегідь сплановане радянськими спецорганами. На його думку, священнослужителя хотіли знищити ще під час першого п'ятирічного терміну заслання – спочатку у поселенні Мерке а потім у Чулек-Тау. Оскільки ж безпосередньо єпископ І.Лятишевський не помер від невиносимих природніх умов та малярії у Мерке, владика і було переведено у Чулек-Тау, де він не просто працював медичним працівником, але його свідомо таємно «лікували від малярії» (щоправда замість відповідних медикаментів невеликими порціями вливали у його ослаблений організм яд [2, с.3]). Звідси і відповідні симптоми про які писав Владика своїм родичам в Україну на початку 1950-х рр.: анемія, температура, озноб, а на пізніших стадіях (вже після повернення в Україну, 1955 р. – збільшення розмірів печінки. 5 квітня 1950 р. заступник начальника відділу Казахської РСР майор держбезпеки Онгарбаєв, переглянувши архівно-слідчу справу владики Івана Лятишевського від 1945 р., зробив висновок провести повторний арешт Слуги Божого Івана, якого на цей раз звинувачували в листуванні з греко-католицьким духовенством, отриманні матеріальної допомоги, а також Владичі закидали підтримку зв'язків з Наталкою Шухевич – «членом контрреволюційної національної організації ОУН».

У зв'язку з тим, що документів, котрими оперували слідчі органи, виявилось недостатньо для арешту, справу направили на розгляд Особливої

Наради, з проханням про продовження терміну перебування Владики Лятишевського на засланні. Рада одноголосно винесла вирок: «заслання в Джамбульську область під нагляд органів КГБ» [10, с. 31].

Згадуваний нами вище краєзнавець Василь Романюк уважав, що впродовж цих п'яти років заслання Владика Івана активно токсикували задалегідь підготовленими отруйними речовинами про що свідчать відповідні симптоми стану здоров'я хворого про які він описував родичам у листах.

Наведемо лист Владики до родичів від 24 березня 1952 р., Чулек-Тау: «...Місяць січень і лютий, се час недомагання на здоровлю. Зачалося несподівано вночі, день перед Свят-Вечором, і тривало через свята, а опісля, цілий січень і лютий не був я цілком здоровим. Лежав вправді мало, але не почував себе добре. Це наслідки склерозу, а також і життєві відносини впливають уємно». Лист від 14 червня 1953 р., Чулек-Тау: „...В понеділок Страстного Тижня я несподівано розхорувався на добре і мусів пожитися в ліжку і доперва у Велику Суботу на силу встав, щоби відправити Сл.Б. Опісля цілий квітень і травень я ходив заморочений і доперва в червни почав поволи приходити до здоровля» [42].

У результаті такої токсикації організму Владика І.Лятишевський був фізіологічно і психологічно виснажений і по суті приречений на повільну і мученицьку смерть в Україні. Тож, свою справу спецслужби зробили.

У жовтні 1954 р. Владика отримав дозвіл повернутися на батьківщину. Івана Лятишевського у дорозі додому супроводжувала дочка Романа Шухевича Наталка, яка зазначала, що працівники радянських спецслужб дозволили їй супроводжувати єпископа до Станіслава бо він періодично втрачав свідомість і не міг їхати сам без супроводу. Пані Наталія розказувала, що вона працює медичною сестрою в лікарні, де лікують хворих

на малярю, «і після перенесеної хвороби, де його лікували тамтешні лікарі, Владика не може остаточно виздоровіти» [14, с.63].

Після повернення у червні 1955 р. Владика Іван замешкав у рідних в Станіславі (Івано-Франківську) по вул. Маяковського (нині – Тарнавського), в буд. № 24. Незважаючи на заборону виконувати будь-яку душпастирську працю, Владика щодня у своїй кімнаті відправляв Святу Літургію, сповідав людей, хрестив і вінчав. Оскільки Владика І Лятишевський мав дуже багато відвідувачів, серед яких чимало підпільних греко-католицьких священиків, органи КГБ вирішили встановити охорону будинку, де мешкав Слуга Божий, поставивши там свою людину, котрого зобов'язали слідкувати за відвідувачами. Більше того, кадебісти вимагали, аби за І.Лятишевським стежала його племінниця – Олена Лятишевська-Кобельська, яка в той час мешкала разом із Владикою. Їй спецоргани погрожували, що знищать представників її родини [15, с. 3–4; 42, с. 3].

Прикарпатський історик Олег Єгрешій написав статтю, де натрапляємо на цікаві подробиці перебування владика у Станіславі. Цій інформації можна вірити, бо автор опирається на лист ще одного підпільного священика – Ярослава Сірецького, який приїхав у гості до владика І.Лятишевського і описав ці відвідини у кореспонденції до своєї родини. Стало відомо, що І.Лятишевський прибув до Станіслава зі Львова, де був майже тиждень, гостюючи в дальньої родини Шухевичів. Насправді ніхто в дійсності точно не знав коли владика приїде до Станіслава адже священнослужитель і його найближче оточення прагнуло максимально закамуюфлювати приїзд і не викликати відповідний суспільний резонанс. Але насправді поворот, що мав залишитися таємницею, наробив чимало галасу. Як писав у листі згаданий нами вище отець Я.Сірецький: «Хату прямо облягали відвідувачі і духовенство біле і чорне, пафнутії всіх конгрегацій..., пані і діти з квітами. ...Заворушився і «темний нарід» (вочевидь – працівники радянських спец органів – Х.С.), бо вістка про приїзд єпископа миттю увійшла у край, а

громом поразила “кафедру” і палату “смиреного” разом зі всіми прихвоснями [27, с. 88]. Почався новий, такий далекий досі триб життя. ...Всі спішили заявити свою радість з повороту тай доказати щире прив’язання до Церкви і Віри через особу її достойного представника. А він у сірих суконних штанах, в зеленій сатиновій блюзі ...з питомим собі шиком і щирим батьківським серцем витав своїх знайомих і незнайомих гостей. З молодечою відвагою цікавився найдрібнішими обставинами релігійного та народного життя, не менше часу і серця знаходив запитати, часто навіть по іменах кого про діти, внука чи внучку, брата, сестру, родичів, кого про дальших кривняків, знайомих, приятелів, відповідав на дуже багато порушених в листах до Себе питань, на які із-за цензури та режиму годі було листовно відповісти. Люди чули себе ніби в якій святині, виходили підбадьорені, свіжі». Ця цитата, на наш погляд, досить добре передає саму атмосферу повернення до міста архієрея Івана Лятишевського. Можемо судити, що для підпільних греко-католиків міста Станіслава п’ятдесятих років це була доволі помітна подія.

Цікаво та пізнавально також побачити і відчути особливість взаємин між двома підпільними священиками. Це спілкування досить виразно передає не лише ментальність цих двох людей, а й передає ту історичну епоху. «Над раном в ...п. Мельн. відбулася Сл. Б. за здор. єпископа, а десь коло 10^{ої} г. я поступив до мешк. п-ва Лят. (Вірогідно о.Я.Сірецький прибув Відчинила “старша пані” тай не відповідаючи на мій привіт, зазначила: “Я не знала, що то ви! Прецінь ви маєте вступ до нашої хати в кожній порі дня і ночі, навіть стрийко то кажуть!”. Тут слово повинно вже було бути за мною, але в миг хвиль з за дверий від покою показала голова вся в срібній сивині з величезною білою бородою, лиш очі давні все однаково гарні, молоді ... Не знаю як я опинився посеред покою в обіймах правду сказати таки дуже милого Дзядзя, який зразу застив мою негідну голову градом поцілунків, за якими довгу хвилю не чути було жадних слів, лиш якісь неартикульовані

звук зболілого серця. Аж по довшому часі почалася «балачка». Скільки часу пройшло, на тій зворушливій сцені я не можу сказати, так як не можу сказати, що діалога весь час кругом нас. ...Тим разом замість коротко, відсидів я 3 год. і 40 хв. Після того, як чужі розійшлися, розпочалася дуже сердечна і довірочна розмова. ... Даліше жалувався, що за мною, а властиво майже зовсім не був зорієнтований у наших тут. обставинах. Уявляв собі життя значно легше, безпечніше та спокійніше... В дуже великій таємниці сказав мені, що жалує, що вертав сюди, бо виглядає, що не буде мати навіть де голову прикласти ...Даліше вл. Лят. оповів мені, що ще починаючи від Львова сестри оповідали йому, що багато (ок. 30) канд. дух. стану очікує свячень. Також радився як і що робити. Рішили, що це можна буде зробити ...вже в іншій хаті тай то не всіх разом тай то з вимогою, щоби ще довгий час не виступати як свящ. і тим не навели на слід. Всі повинні перейти перевірку знання та ...духовне вироблення перед о. Лукачем.

Нарешті з дуже великим жалем і видно поденервований сказав, що були вже й такі свящ., що «приходили до мене з вимогою висвятити їх на всякий випадок нового єпископа». Хоч справа дуже важна і на часі, годі то зробити без застанови так само як не вільно йому зробити того без згоди а то виразного прикладу Ап. Столиці...» [27, с. 90]. Ці рядки також дуже добре передають життя підпільної греко-католицької церкви. Додамо, що незадовго до своєї смерті І.Лятишевський у 1957 р. таємно хіротонізував о. Івана Слезюка єпископом-коад'ютором.

Племінниці Владики – Олена Лятишевська-Кобельська та Дарія Пилипець-Гаврилів, розповідаючи про останні роки життя станиславівського єпископа Івана Лятишевського, зазначали, що священнослужителеві було встановлено діагноз – атеросклероз судин головного мозку. До нього приходив відомий у Станиславові лікар-хірург Сулятович. Олена Лятишевська-Кобельська згадувала, що Владика два рази зазнавав незрозумілих атак у ході яких він лягав на підлогу або падав як в епілепсії.

Родички, не знаючи алгоритму дій, клали холодні компреси на голову, компреси на серце тощо. Згадуваний нами вище Зіновій Пилипець дав своє пояснення незрозумілим симптомам хвороби Владики (бо це не були виражені ознаки ані запущеної форми малярії ані атеросклерозу судин головного мозку) – з ними не «в'яжуться» епілептичні приступи. До того ж, такі приступи мали місце ще під час відбуття заслання у Казахстані (владика І.Лятишевський, час від часу втрачав свідомість, впадав у напівкоматозний стан). Ще в Казахстані ці випадки лікарі пояснювали так: у Владики склероз судин головного мозку і, коли настає їх спазм, єпископ втрачає свідомість. На перший погляд пояснення логічне і не викликає сумнівів, але Зіновій Пилипець дивується чому ці випадки мали певну закономірність – вони наступали через 30 – 40 хвилин після того, як Владика з'їдав обід, і за умови що обід не був пісним? Отже не вранці, чи увечері, коли їжа не була багата білками і жирами, а саме після обіду, хоча і не кожен день. З.Пилипець згадує наступний випадок: «В літі 1956 р. тета Галя привезла владикау Лятишевського до моїх родичів в Комарники. На другий день, після обіду Владика пожився на канапу і через 30 чи 40 хвилин після обіду став немовби мертвим. Мама перестрашилася та не знала що робити, але через деякий час Владика опритомнів. На другий день тета Галя повезла Владикау назад до Станіслава». Як згадує З.Пилипець, за час перебування владики І.Лятишевського у Станіславі (1955–1957 рр.), таких приступів було 4 чи 5 [14, с. 64].

Промовистими видаються останні дні життя Владики І.Лятишевського. У єпископа появилися помітні жиляки на ногах, а п'явки і компреси з мазі Вишневського не допомагали – жиляки поступово розросталися. Лікар-хірург Сулятович порадив відвести І.Лятишевського до лікарні по вул. І.Франка у Івано-Франківську. Як згадував З.Пилипець, професор Сергій Верхратський, що лікував Владикау сказав наступне: «Галю, я не рекомендую Вам забирати хворого, щоб він помер вдома, бо Вас можуть звинуватити, що Ви його отруїли» [14, с. 64].

Помер єпископ Іван Лятишевський 27 листопада 1957 р. У актовому записі про смерть Владики № 323 від 29 листопада 1957 р. причиною смерті зазначався атеросклероз [42, с.1]. Але патологоанатом, який проводив секцію, запропонував родичці І. Лятишевського Дарії Пилипець бути присутньою при вскритті. За спогадами Д.Пилипець печінка, не була наповнена кров'ю, а набула світло-жовтого кольору, «її не можна було взяти рукою, вона розповзалася під пальцями» [14, с.64]. Зіновій Пилипець вважає, що цей стан печінки можна пояснити тривалою дегенерацією паренхіми, яка, своєю чергою, була наслідком отруєння. Це могла бути також гепатотоксична дія ліків, якими довго лікували Владика, або якийсь цілеспрямований медичний апарат для повільного згасання організму людини.

Імовірно приступи Владики у ході яких у нього наступав напівкоматозний стан можна пояснити проявом отруєння. Тоді детоксикуючий стан печінки був недостатнім щоб нейтралізувати продукти розщеплення їжі. Професор С.Верхратський, який лікував Владика, імовірно знав, які зміни відбуваються в організмі хворого, але в силу різних обставин не зміг повідомити родичці справжню причину. Вірогідно причина смерті І.Лятишевського в офіційній довідці – атеросклероз (тобто підтвердження тези, що приступи були внаслідок спазмів судин головного мозку) була помилковою. А насправді – Владика був шпеталізований до лікарні через гострий тромбофлебіт вен однієї ноги. Лікування, в тому числі і п'явками, не дало ефекту, відтак наступив тромбоз вен і другої ноги, а пізніше процес перейшов у брюшну порожнину, почався перитоніт і смерть.

Напрошуються аналогії з роботою сучасних спецслужб Російської Федерації. Коли Володимир Путін очолив Федеральну службу безпеки (ФСБ) Росії, 1998 р. у своєму з перших інтерв'ю по телебаченню він озвучив один із методів фізичного знищення людини, якій заочно було присуджено смертну кару. В арсеналі КДБ були речовини, які самі по собі не були отруйними, але якщо з такою речовиною вступала в реакцію друга речовина, яка також в

чистому виді не була отруйною, вони утворювали отруйний комплекс. Якщо цей комплекс утворювався в організмі людини, наступало отруєння і людина поволі згасала. Вірогідно щось подібне і було застосовано до владика Лятишевського перед звільненням Владика із заслання.

Навіть на смертному одрі за владикою стежили. Як згадувала Олена Кобельницька, дочка о.Івана Лятишевського, коли покійний лежав на катафалці, хата була обставлена тайниками, які фіксували хто до помешкання підходив. Спецоргани переконували аби похорон правив православний священик і усіляко перешкоджали перемовинам з підпільними греко-католицькими отцями. Врешті вдалося запросити до помешкання духівника єпископа Григорія Хомишина отця Йосипа Гірняка, який при закритих дверях уночі відправив чин похорону. Наступного дня до помешкання під наглядом КДБ завітали православні отці Івана Пилипець із Самбора, о. Михайла Співаковського із с. Пнів, що поблизу Надвірни та кафедрального священика Михайла Чернегу. Похоронити владика у Богородчанах як він заповів не вдалося і 1 грудня 1957 р. священнослужитель був похований на тогочасному міському цвинтарі по вул. Київській у м. Івано-Франківськ. Заздалегідь було означено малі та малопримітні вулиці по яких мав пройти похоронний кортеж аби не привертати зайвої уваги мешканців міста [50, с.161]. Похоронна процесія за спогадами родичів учасників пройшла сучасними вулицями Коцюбинського, Толстого (Героїв Києва), Донцова, Рєпіна, залізничною, Шухевичів, Височана, Київською).

Насамкінець додамо, що 10 листопада 1995 р. Івана Лятишевського було реабілітовано посмертно. Із 27 червня 2001 р. триває беатифікаційний процес прилучення єпископа Івана до лику блаженних [50, с.161]. На честь єпископа Івана Лятишевського у 2012 р. в Івано-Франківську названо вулицю (перейменовано колишню вул. Гімназійну IV). Ще одна значима дата – це 2014 р. Того року, 7 травня, останки єпископа Івана Лятишевського було

перезаховорено у крипті Архікатедрального і Митрополичого Собору Воскресіння Христового УГКЦ м. Івано-Франківська.

Таким чином, станіславівський єпископ-помічник розділив долю багатьох священнослужителів Греко-католицької Церкви, які не пішли проти своєї совісті і не «підписали православ'я». Дуже добре відображає репресивну політику супроти І.Лятишевського карна справа радянських спецслужб, яка була заведена на нього 1945 р. Вона містить словесний портрет священнослужителя, передає напругу допитів І.Лятишевського, добре ілюструє незламний характер ієрарха. Можна говорити про високий рівень достовірності кримінальної справи, хоча це доволі суб'єктивізоване першоджерело. Слабше можна уявити життєдіяльність Івана Лятишевського після оголошення йому вироку і заслання до Казахстану. Збереглися хіба що поодинокі свідчення про нього родичів, які перебували з ним на засланні. Деяко більше першоджерельних пам'яток збереглося із часу повернення його до Станіслава, у травні 1955 р.

РОЗДІЛ 5. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛУ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

За пріоритетами загальнолюдських цінностей чи не найбільш значущими є культура і духовність. Невипадково ж у радянські часи саме ці ділянки людської життєдіяльності чи не найбільш послідовно нівелювалися і підмінювалися різними псевдо і квазіцінностями. Це можна пояснити тим, що радянська влада добре розбиралася у ментальних рисах українців, чудово знала про релігійність нашої нації та їхні особливі стосунки з Богом. Саме через це вважаємо, що найважливішою функцією школи нині є культуротворча, яка полягає в розвитку особистісного світу дитини, врешті виховання культурної людини, здатної до самовизначення та продуктивної творчої діяльності. Тобто, цілком очевидно, що духовно-моральне виховання засобами культурологічної та релігійноцентричної освіти передбачить не лише зміцнення національної свідомості (оволодіння соціокультурною компетенцією), а й сприятиме розвитку комунікативних здібностей учнів, буде спроможною зміцнити духовність підрастаючого покоління.

Крім того, вважаємо, що ліквідація на державному рівні шкільного предмету «Основи християнської етики» є значним упущенням. Адже навіть невелика кількість шкільного навантаження спроможна принаймні «на рівні акцентів» звертати увагу молодого покоління на стрижневі явища християнства як світової релігії, а також релігійних практикувань як таких. У цьому контексті не зайвим буде розглянути факт недостатнього вивчення у ЗОШ образів релігійних діячів, таких як, священники, єпископи, монахи, чие життя, а нерідко й мученицька смерть, засвідчували віру, незламність духа в ім'я високих ідеалів християнства.

Аби краще спробувати адаптувати матеріали нашої магістерської роботи до ЗОШ під час проходження педагогічної практики у Ліцеї № 24 Івано-Франківської міської ради ми самостійно склали відповідну анкету і провели

опитування серед учнів одинадцятих класів названого нами вище закладу загальної середньої освіти. Ми обмежилися десятьма запитаннями, які на наш погляд дозволили нам пролити світло на запити і навіть певні потреби учнів. Коротко опишемо відповіді. Усі учні (а в опитуванні взяло участь п'ятнадцять дітей) ствердно відповіли на перше запитання анкети – *Чи потрібні у загальноосвітній школі питання, які розкривають релігійно-церковні теми?* Водночас на друге запитання про можливість застосування у закладах загальної середньої освіти тем релігійно-церковного характеру абсолютна більшість учнів не змогла дати відповіді. На третє запитання анкети – *Які конфесії, що функціонують в Україні Ви знаєте?* учні відповіли різноманітно. Приблизно 60% дітей не дали відповіді взагалі. 30% здобувачів освіти назвали Греко-католицьку церкву і Православну, що в цілому є допустимо. І лише 10% відсотків назвали окрім цих двох конфесій ще й протестантську релігійну деномінацію.

На четверте запитання анкети – *«Чи піднімалися під час вашого навчання на уроках історії теми пов'язані із релігійно-церковною проблематикою?»* усі діти дали ствердну відповідь. Однак здебільшого учні змогли пригадати лише теми пов'язані із прийняттям християнства 988 р. (це – 7 клас), є поодинокі згадки про діяльність Петра Могили. Водночас абсолютна більшість здобувачів середньої освіти дала позитивну відповідь на п'яте запитання – *Яких українських релігійно-церковних діячів Ви знаєте?* Приблизно половина учнів знає митрополита ГКЦ Андрея Шептицького, двоє дітей знають /чули про патріарха УГКЦ Йосифа Сліпого. У анкетах фігурували також прізвища митрополита Іларіона, Володимира Великого (помилково), Петра Могили; із діячів новітнього часу деякі діти знають Любомира Гузара, Святослава Шевчука та нинішнього главу ПЦУ – Епіфанія (Думенка). Відчувається, що діти більше ознайомлені з діяльністю представників греко-католицької церкви аніж православної.

Прикметне сьоме питання – *Чи чули ви про єпископа Івана Лятишевського?* адже воно безпосередньо відображає знання/незнання дітьми діяльності цього священослужителя. Прикметно, що жоден із здобувачів освіти не знав про цього релігійного діяча. У цьому контексті показовим видається наше восьме питання анкети – *Яких релігійно-церковних діячів, що стали жертвами радянського комуністичного режиму ви знаєте?* Дуже промовисто, що лише одна здобувачка середньої освіти вказала прізвище Йосифа Сліпого. Тобто це свідчить, що є нагальна потреба вивчати біографії осіб, які стали жертвами радянського комуністичного режиму. І якраз на дев'яте питання учні назагал дали ствердну відповідь. Тим самим, на їх думку вартує вивчати теми пов'язані із взаєминами Церкви і радянським тоталітарним режимом. На десяте питання – *Яке застосування у повсякденному житті для випускників ЗОШ можуть мати знання про життя і діяльність відомих/ не дуже відомих релігійно-церковних діячів?* учні відповіли доволі плутано (але окремі з них вважають, що такі знання нададуть можливість краще «зрозуміти життя, бо релігійні діячі можуть менше обманювати»); інша частина вважає, що такі знання можуть дозволити у майбутньому краще здати ЗНО.

Уважаємо, що анкета надала чимало пізнавальної інформації, зокрема переконала нас в тому, що вартує учням більше уваги віділяти питанням, які прив'язані до тем, які, своєю чергою, перегукуються з програмою національного мультипредметного оцінювання (НМТ).

Концепція НУШ (Нової української школи) ставить перед учителями та учнями нові можливості пізнання та вивчення історичного минулого України для досягнення компетентностей та навичок *Soft skills* (запозичення з англ. *гнучкі чи надпрофесійні навички – Х.С.*). Словом це комплекс умінь загального характеру, які є тісно затребуваними у будь-якій професії. Гнучкими, зокрема, вважаються навички критичного мислення, публічного виступу, ділового спілкування, роботи в команді, цифрового спілкування,

кристалізацію лідерських якостей, знання трудової етики, дотримання дисципліни, почуття відповідальності тощо. Нині (до 2023 р.) виділяються чотири основних гнучких навичок майбутнього (4 К навички): креативність, комунікативність, кооперативність, критичність.

Слідуючи основним прерогативам НУШ, можемо твердити, що вивчення історичних релігійно-церковних постатей не тільки сприятиме накопиченню історичних знань, а й впливатиме на формування морально-духовної сфери особистості учнів. А від педагога, своєю чергою, залежатиме результат і якість цього впливу. Вирішити це завдання йому допоможе знання ефективних форм і методів навчання, застосування яких сприятиме виробленню професійних умінь та навичок – характеризувати та оцінювати внесок релігійно-церковних історичних діячів у розвиток українського історичного суспільства.

Якщо під час проведення уроків звертати увагу на постать єпископа-помічника Станиславівської єпархії ГКЦ Івана Лятишевського, то вартує, на нашу думку, акцентувати на наступних речах:

1). Думаємо, що діяльності єпископа І.Лятишевського реально торкатися радше під час уроків з історії України у 11 класі. Це втілювати можна у контексті вивчення суспільно-політичного становища західноукраїнських земель після німецько-радянської війни (1941–1945), ставлення радянської тоталітарної системи до українців, які жили у міжвоєнній у складі Другої Речі Посполитої, Чехословачини, Румунії. Звісно, що найкраще ознайомити учнів з особою єпископа Івана (Лятишевського) у ході розкриття теми «Львівський собор 1946 р.» (показати особливості арешту священнослужителя; показати учням фото отця у анфас і профіль; навести фрагменти проведення допитів тощо).

Потрібно обов'язково розкрити життєпис релігійного діяча, адже як правило автобіографічні дані володіють особливим «пам'ятеутворюючим» потенціалом та ресурсом, тим більше, що чимало тестів з історії України пропонуються укладачами ЗНО (нині – НМТ). У цьому контексті цікаво

звернути увагу на автобіографію І.Лятишевського, яка розташована у кримінальній справі, заведеної на нього радянськими спецслужбами у 1945 р., після арешту. Звичайно, що потрібно звертати увагу на характерний суб'єктивізм, неточності, нерідко довільне трактування біографій історичних осіб. Але водночас, ці першоджерела містять дуже цінну статистичну інформацію, фактичний матеріал, який в особливий спосіб спроможний зацікавити учнів особливо старших класів [28, С. 101–116]. Звісно, що найкраще можуть передати життєдіяльність єпископа Івана (Лятишевського) презентаційні слайди кримінальної справи владики, заведеної на нього радянськими спецслужбами у 1946 р.

2). Вартує сказати також про акценти на факторах, які на тому чи іншому історичному етапі визначили спрямованість діяльності особи (фактор становлення особистості, формування поглядів І.Лятишевського (виховання у релігійній атмосфері, вплив родинного середовища), вплив тогочасної суспільно-політичної обстановки, переслідування радянської тоталітарної влади діячів «релігійного складу»). У цій ділянці можна також звернути увагу на так званий зональний контекст, у якому відбувалася діяльність особи (в якому регіоні відбувалося формування зрілої особистості); соціальне походження та особливості мікросоціуму, до якого належить особа (зі службовців, із селян, із ремісників, належав до священничої родини тощо). Відомо, що є особистості (у тому числі і діти), які дуже полюбують вивчати біографії осіб і роблять відповідні висновки, екстраполюючи на своє життя, на свою життєву перспективу.

3). Дуже перспективними і пізнавальними напрямками історичної біографістики, елементи якого можуть бути затребувані при адаптації постаті єпископа І.Лятишевського до шкільної програми, можуть видатися психоісторичний та психоментальні напрямки. Вони здатні цілісно розкрити кожную історичну особистість за властивими їй зовнішнім виглядом, а також за такими компонентами, як: «особисте життя», «родинне життя» тощо. Тут знову ж може знадобитися пізнавальний ресурс кримінальної справи на

владику І.Лятишевського, про яку йшлося вище. У цій кримінальній справі знаходяться фотографії (*традиційні арештантські – у анфас і профіль*), фотодокументи, які були вилучені під час обшуку помешкань чи у самого арештанта або свідків з його кримінальної справи. Але найчастіше трапляються фото предметів церковного начиння, різні свідчення (*про звільнення від військової служби, про освіту*), довідки з місць роботи, студентські квитки і т.д. Ці документи спроможні в особливий спосіб зацікавити учнівське середовище, спонукати до роздумів над суворою радянською атеїстичною епохою, зекстраполювати на сучасну росію, яка продовжує тероризувати українське населення, а також розвинути відповідним чином уяву здобувачів освіти, посилити інтерес до соціальної історії та історії повсякденності [28, 101–116].

На уроках історії учні за допомогою вчителя зможуть змалювати загальну картину темпераменту та характеру Івана Лятишевського, назагал учитися вибирати для характеристик історичних осіб потрібний фактичний матеріал, який вимагає різнобічного осмислення, а також підводити учнів у такий спосіб до загальних світоглядних висновків.

У контексті адаптації теми магістерської до закладів загальної і середньої освіти пропонуємо звернутися до напрацювань українських методистів І.Рибачка та Н. Ольхіної, які значною мірою узагальнили досвід вивчення на уроках історичних постатей і запропонували вчителям наступні варіанти організації роботи [69, С.2]:

Варіант 1. *Алгоритмічний.*

Згідно цього підходу вивчення особистості здійснюється за відповідною послідовністю:

- ✓ Запам'ятовування прізвища та імені відповідної особи.
- ✓ Ознайомлення діток з етапами та змістом діяльності особистості.
- ✓ Поступове засвоєння ідей, поглядів, переконань та принципів життєдіяльності особи, що вивчається.

✓ З'ясування соціальної групи та середовища до якого належала та чи інша особистість.

✓ Вивчення та моніторинг оцінок діяльності особистості очевидцями подій та сучасними дослідниками (представниками вітчизняної та зарубіжної історіографії) [69, С.3]. Застосовуючи цей підхід (*перший варіант*) до вивчення особистості І.Лятишевського можна сміливо послуговуватися тією ж кримінальною справою, де була поміщена його біографія. Звісно, що із пунктами № 3 і № 4 складніше, оскільки для засвоєння цих показників є потреба більш досконалого вивчення життєвого шляху особи.

Варіант 2. *Біографічно-оціночний*: базується на тому, що вчитель наводить інформацію про особу, використовуючи метод, при якому не називає прізвища, а лише пропонує стислу статистичну довідку із його життя (Учням належить вгадати – хто ця історична особа). Часто у такому ж стилі формуються також тести [69, С.3]. Можна цей варіант застосувати і для вивчення життя і діяльності єпископа І.Лятишевського паралельно зіставляючи цю біографію з біографіями наприклад Й.Сліпого, А.Шептицького, Г.Хомишина, Й.Коциловського, В.Липківського чи іншого релігійного діяча. Цей підхід буде ефективним у випадку хорошої обізнаності та начитаності учнів у ділянці історії Греко-католицької Церкви. Нижче поміщуємо варіант тесту.

А). біографія Й.Сліпого;

Б).біографія А.Шептицького;

В). біографія В.Липківського;

Г). біографія І.Лятишевського

Варіант 3. *Порівняльний*. Сутність його в тому, що в процесі вивчення певної теми вчитель пропонує заповнити порівняльну таблицю, яка допомагає аналізувати та систематизувати інформацію. Пропонується декілька релігійно-церковних осіб із різних історичних епох, представників

різномірних конфесій, серед яких також є Іван Лятишевський. Цей варіант ще можна назвати «просопографічним» оскільки він повною мірою (із залученням методів різних наук, зокрема психології, генеалогії, історії, політології, педагогіки) розкриває особу Івана Лятишевського.

№	Якості	І. Лятишевський	А.Шептицький	С.Думенко
1.	Походження			
2.	Епоха			
3.	Конфесія			
4.	Кар'єра			
5.	Громадська ангажованість			
6.	Взаємини з владю			
7.	Авторитетність			

Варіант 4. *Оціночно-екстримальний* полягає в тому, що учні разом з учителем дають оцінку особистості за її поведінкою в екстремальній ситуації. Наприклад, у 1946 році, коли Іванові Лятишевському виповнилося 67 років, його було арештовано органами НКВД. (Збереглася кримінальна справа, заведена на владу). Тоді дається доскіплива і розгорнута характеристика цій кримінальній справі. Учні повині проаналізувати розповідь та дати оцінку даному історичному факту.

Варіант 5. Цей метод можна назвати «*Частково-оціночний*» і він мало чим відрізняється від попереднього – використовуючи окремі яскраві сторінки біографії релігійного діяча (навчання в гімназії у Станиславові; праця у Ліцеї св. Івана Золотоустого; навчання у Відні; призначення єпископом, обставини арешту, 1946 р.; особливості перебування І.Лятишевського на засланні (повсякденне життя, умови та можливості

священнодіяння в ув'язненні); останні роки життя на волі 1955–1957 рр. та ін. вчитель разом з учнями дає оцінку цій особистості [69, С.3].

Варіант 6. *«Прогнозовий»* дає можливість учням критично мислити, а відтак пробувати робити правильний прогноз щодо діяльності єпископа Івана (Лятишевського). Цей метод десь варто розглядати в контексті такого публіцистичного жанру як «якбитологія». Тобто наприклад, учень пробує прогнозувати як склалася б доля священнослужителя (ким він міг би стати у силу своїх ухилів і здібностей у житті і чому якби не став свщенником). Цей підхід дозволить учневі мислити, але з іншого боку це «мислення» не може бути на «порожньому місці» бо діти повинні знати біографію єпископа Івана.

Варіант 7. *Дослідницький*. Він здатен формувати в учнів здатність робити оціночні судження щодо певної історичної постаті у процесі виконання лабораторно-практичних робіт. Особливість цього методу – у формуванні навичок наукової організації праці в учнів. Учні можуть писати реферати на пропоновану або дотичну їй теми. Таким чином, учні знайомитимуться із таким поняттям як поклик, матимуть змогу (бодай поверхово!) займатися наукою. У доступності розташовується Державний архів Івано-Франківської області, де учні за допомогою вчителя зможуть зробити перші кроки у науковій діяльності. У бібліотеці Теологічної Академії імені Івана Золотоустого УГКЦ м. Івано-Франківськ є часописи того часу: «Нова зоря», «Нива», де міститься окрема інформація про владика Івана. (Лятишевського) [69, С.4].

Варіант 8. *Накопичувальний*. Полягає у зборі учнями інформації про Івана Лятишевського як у бібліотеках, музеях, некрополях так і в інтернет-мережі. Учні можуть залучити інформацію різного роду (і в урочний і позаурочний час), зуміти за допомогою вчителя розрізнати науково-публіцистичний матеріал від публіцистичного, долучати інформацію дотичного характеру. На кожен урок учень мав би презентувати свою порцію фактичного матеріалу. Таким чином, на закінчення вивчення конкретного модуля (безпосередньо особи Івана Лятишевського) в учнів накопичується

певний корпус інформації, яка надасть змогу змалювати доволі вичерпний історичний портрет цієї людини. Треба мати на увазі, що Іван Лятишевський був похований 1957 р. в Івано-Франківську (зберігся надмогильний пам'ятник на кладовищі «У Спужака» по вул. Київській). У травні 2014 р. відбулося перепоховання владики у крипті кафедрального собору св. Воскресіння УГКЦ м.Івано-Франківськ. Можна також організувати діткам екскурсію до помешкання, де до 1946 р. проживав владики Іван (це по вул. Шевченка, 14). До слова, у жовтні 2019 р. до 140-річчя єпископа-помічника станиславівського І.Лятишевського на цьому будинку було відкрито анотаційну дошку в честь релігійного діяча. Крім того, по можливості можна відвідати малу батьківщину владики – селище Богородчани, де збереглося приміщення початкової школи, в якій навчався І.Лятишевський, відкрито музей УГКЦ. Екскурсії допоможуть учням краще уявити собі особу самого священнослужителя.

Варіант 9. *Художньо-публіцистичний*, який спрямований на розвиток творчих здібностей дітей шляхом вивчення матеріалу підручників, хрестоматій, наукової літератури, що увінчується написанням учнями есе та творів художнього змісту, присвячених особі Івана Лятишевського. У такому випадку доречно розробити методику написання цього виду твору, бо учні навіть старших класів слабо обізнані з цим видом. Нижче поміщено окремі методичні поради що написання есе для учнів.

Незважаючи на те, що *есе* це творча робота, воно має чітку структуру, єдину для всіх текстів. Перевіряючи, як студент впорався із завданням, викладач неодмінно звертає увагу на наявність актуальності, гіпотези, тез та іншого, розташованих в певному порядку. Структура *есе* передбачає висунення на початку певної тези, а опісля – пошуку її доказів аргументами у вигляді логічних викладок, цитат або викладу відповідних фактів. Тези обґрунтовуються: особистим досвідом автора, історіями з життя інших людей, як близьких, так і з біографії знаменитостей; явищами, які кожен може спостерігати; фактами, переданими без спотворення, маніпуляцій;

цитатами відомих учених, політиків, письменників, творчих діячів тощо; історичними подіями, які доповнюють аналіз їхньої суті, причин, наслідків; витягами із законів, актуальних або застарілих. Всі докази плавно ведуть читача до доведенню або спростування гіпотези. Тому важливо побудувати структуру есе в правильному логічному порядку.

Якщо пробувати учням застосувати ці методичні поради щодо постаті єпископа Івана (Лятишевського) то можна торкнутися таких питань:

- 1). Окремих автобіографічних рис священнослужителя, його походження, генеалогії, навчання у Богородчанській початковій школі;
- 2). Подальшого кар'єрного зростання Івана Лятишевського, навчання у Станіславівській семінарії, Віденській богословській академії, здобуття наукового ступеня кандидата богословських наук;
- 3). Єпископських свячень Івана Лятишевського, 1929 р., розвитку громадської і просвітницької діяльності священника у міжвоєнний період
- 4). Арешту священнослужителя, 1946 р., радянськими спеціальними службами, заведенням кримінальної справи на Івана Лятишевського, перебігом допитів священника протягом 1945–1946 рр.;
- 5). Повсякденним життям єпископа І.Лятишевського у місцях позбавлення волі а також останніми роками владики після його повернення до Станіслава, 1955 р.

Варіант 10. *Схематичний*. Вивчення життя та діяльності Івана Лятишевського відбувається через самостійне складання учнями та використання схем-портретів. Тобто учень може спробувати скласти схему місць перебування станіславівського єпископа-помічника. Можемо уявити собі схему – *Богородчани – Станіславів–Відень–Інсбрук–Фрайбург–Львів–Станіславів–Київ–Мерке–Чулек-Тау– Станіслав*. Тобто це місця, де у той чи інший хронологічний проміжок свого життя перебував владики Іван Лятишевський. Учневі належить зясувати час перебування релігійного діяча у цих місцях та визначити особливості діяльності І.Лятишевського у

зазначену історичну пору. Звісно, цей схематичний підхід дозволить краще вивчити учням постать саниславівського єпископа-помічника.

Варіант 11. *Ігровий*. Вивчення життя і діяльності єпископа Івана Лятишевського здійснюється через застосування дидактичних ігор, про які ми частково згадували вище.

Для кращого розуміння процесу впровадження результатів дослідження (розкриття життя і діяльності єпископа Івана Лятишевського) вважаємо за доцільне представити використані в ході роботи наукові принципи які, своєю чергою, обумовлюють методикау запровадження окремих положень курсової роботи до навчальної програми.

Вартує виокремити, зокрема, принципи: об'єктивності та історизму, загальнонаукові методи – аналізу і синтезу, індукції та дедукції, систематизації, узагальнення та класифікації; конкретно-наукові методи – хронологічний, діахронний (періодизації), порівняльно-історичний, мікроісторичного аналізу, біографістики та усної історії.

Зупинимось на детальнішому описі принципів, які вартує використовувати:

- принцип об'єктивності допоможе опиратися виключно на не спотворені і «непідігнані під вигідну» для УГКЦ чи іншої сторони схему, факти в їх справжньому змісті, що дало змогу цілісно описати об'єкт дослідження та дати вичерпну оцінку його місця в актуальну історичну епоху;

- принцип історизму реалізує процес окреслення всіх історичних фактів, явищ і подій пов'язаних з особою єпископа І. Лятишевського у відповідності з конкретно-історичними обставинами того часу, в їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. Варто мати на увазі, що кожна робота в ділянці історичної біографістики мусить вміщувати підпункт/підрозділ про формування особистості, визначення життєвих етапів розвитку, факторів, які вплинули і спричинилися до творення тогочасної історичної дійсності;

- методи аналізу та синтезу варто застосовувати для широкої характеристики громадсько-релігійного діяча з окремих сторін, як школяра, студента, працівника семінарії, монаха, священника, єпископа тощо;

- метод систематизації сприятиме процедурі правильного групування наявних джерел та знань в єдину наукову систему, наслідком чого, також, стало встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями та явищами в представленні ролі І. Лятишевського в середовищі УГКЦ;

- метод узагальнення допоможе педагогу зафіксувати загальні ознаки та властивості функціонування Львівської архієпархії, Перемишльської та Станиславівських єпархій УГКЦ у співвідношенні до загальної картини розвитку християнства в Україні;

- ієрархічний метод класифікації допоможе правильно угрупувати сукупність церковних структур та їх очільників різних періодів в історії Галичини і України назагал ХХ ст. (австрійської доби, польського періоду, нацистської доби, часу більшовицького терору);

- хронологічний метод дасть кожному можливість досліджувати розвиток всіх релігійно-церковних процесів та подій у хронологічній послідовності;

- діахронний метод сприятиме правильному опису діяльності Івана Лятишевського у відповідності до усталеної у вітчизняній історіографії періодизації;

- порівняльно-історичний метод дасть змогу шляхом порівняння встановити схожість та відмінність між реаліями функціонування церковних структур у польський період і в час підпілля;

- метод мікроісторичного аналізу допоможе розкрити та дати оцінку окремим епізодам із життя та діяльності єпископа Івана Лятишевського, його вчинкам, подіям, які мали відгомін в майбутній архіпастирській службі Богу та українському народу;

- метод біографістики сприятиме створенню історичного портрету громадсько-релігійного діяча. єпископа УГКЦ І. Лятишевського за допомогою біографічних даних;

- завдяки методу усної історії можна зафіксувати суб'єктивне знання про окрему людську особистість на тлі тої епохи, в якій вона жила. З метою реалізації польових досліджень, можна поглибити дослідження життя і діяльності єпископа І. Лятишевського, адже досі ще живі окремі нащадки священнослужителя;

Вище неведені принципи педагога а також учні чи ліцеїсти можуть застосовувати під час таких форм навчання: урок, семінар, екскурсія (місцевий храм чи костел, краєзнавчий, художній музей, арт-галерею, бібліотеку), огляд науково-документального, художнього фільму та їх обговорення. Також можна використовувати інші фільми про релігійних діячів: «Кароль. Людина, яка стала Папою Римським», «Джузеппе Москатті: зцілююча любов», «Іван ХХІІІ – Папа миру» та ін.).

Проте домінуючою формою навчання залишається урок. Водночас будь-яка форма навчання може повністю зосереджуватися на видатних особистостях або увага до певної видатної особистості може бути присутня тільки на певному сегменті навчальної програми. Однозначно, що такий вибір здійснюється на розсуд викладача з урахуванням специфіки предмета та навчально-методичного забезпечення [45].

Висвітлюючи життя та діяльність історичних постатей, зокрема Івана Лятишевського, педагогу радимо використовувати «хронометр» особистого життя та поведінки того чи іншого релігійного діяча, щоб учні впізнали, що кожна людина є представником своєї епохи і свого народу, частина його сучасного суспільства. В нашому випадку, це «австрійський» період в умовах якого мало місце формування світогляду Івана Лятишевського, найпліднішого для нього польського періоду, найскладнішого – радянського. Одним із основних прийомів є розповідь вчителя, викладення характеристик історичних релігійних діячів, доповнене яскравими літературними уривками.

Таку характеристику доцільно супроводжувати демонстрацією ілюстрацій, діаграм, сучасних картин тощо. При поданні навчального історичного матеріалу в курсі слід порівнювати минулі події, пов'язані з діяльністю особистості, із сьогоденням. Також, на нашу думку, важливо показати конкретну ситуацію в житті людини, коли хтось обрав лінію поведінки з кількох можливих варіантів, щоб учень міг зрозуміти причини такого вибору.

Підсумовуючи матеріал підтверджуємо тезу, що концепція Нової української школи поставила перед учителями та учнями з одного боку нові виклики але з іншого – нові можливості пізнання та вивчення історичного минулого України. Осягнення поставленої мети спроможне досягнути компетентності та навички *soft skills* тобто комплекс умінь загального характеру, які є тісно затребуваними у будь-якій професії (навички критичного мислення, публічного виступу, ділового спілкування, роботи в команді, цифрового спілкування, кристалізацію лідерських якостей, знання трудової етики, дотримання дисципліни, почуття відповідальності тощо. Слідуючи основним прерогативам НУШ, можемо твердити, що вивчення історичних релігійно-церковних постатей не тільки сприятиме накопиченню історичних знань, а й впливатиме на формування морально-духовної сфери особистості учнів. Вирішити це завдання йому допоможе знання ефективних форм і методів навчання, застосування яких сприятиме виробленню професійних умінь та навичок – характеризувати та оцінювати внесок релігійно-церковних історичних діячів у розвиток українського історичного суспільства.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи написане, варто відзначит наступне.

Джерельну базу роботи про діяльність станиславівського єпископа-помічника Івана Юліановича Лятишевського аж ніяк не можна вважати представницькою. Практично немає неопублікованих архівних першоджерел, відсутній особистий фонд Івана Лятишевського у архівах України, що значно збіднює корпус первинних документів і тим самим утруднює роботу пошуковців-науковців. Відтак особливе значення має кримінальна справа, заведена радянськими спецслужбами на цього священнослужителя, яка надає доволі широку фактографічну картину про Івана Лятишевського. Карна справа містить автобіографію, словесний портрет, анкслід віднести суб'єктивність адже свідчення від священнослужителя почасти «вибивалися» силою слідчими та іншими представниками радянських спецслужб. Суб'єктивність також має місце серед спогадів та мемуарної літератури, яка попри те досить представницько характеризує особу владики. Польові матеріали, які також наявні серед джерел мають поодинокий характер, а тому вирішального значення не мають. Також фрагментарну і навіть «дотичну» природу має інформація про владику І.Лятишевського, яка міститься в періодичних виданнях та опублікованих документах.

Щодо історіографії, то можна вважати, що нині практично відсутні праці наукового характеру які би зображали життя і діяльність станиславівського єпископа Івана Лятишевського. Можна виділити хіба що напрацювання богородчанського краєзнавця Василя Романюка, який щоправда, не ставив собі за мету спеціально дослідити особу владики Івана Лятишевського а торкався діяльності священнослужителя у контексті вивчення історії богородчанських храмів, монастирів, історії священничих родин, окремих духовних осіб. Другим автором, який писав про владику І.Лятишевського був Олег Єгрешій, праці якого якраз і можна уважати науковими. Інші праці мають публіцистичний характер або побіжно розкривають життя і діяльність владики Івава Лятишевського.

Можемо констатувати, що вирішальними факторами, які вплинули на формування світогляду Івана Лятишевського були наступні. Майбутній священнослужитель походив із побожної і працьовитої родини, яка понад усе шанувала сімейні і національні традиції. По-друге, важливу роль у становленні особи а згодом і священика відіграв богородчанський парох отець Кирило Пачовський, який допомагав хлопцеві під час його навчання у початковій школі селища Богородчани, а згодом сприяв навчання у станиславівській гімназії. До певної міри знаковою людиною у житті Івана Лятишевського також став митрополит Андрей Шептицький, який допомагав талановитим молодим людям із виїздом на навчання за кордон. За його сприянням майбутній священник потрапив на навчання до Відня, Фрайбурга та Інсбруку, де найвірогідніше відбулося становлення Івана Лятишевського як майбутнього богослова, педагога і науковця.

Дуже плідним у біографії отця Івана Лятишевського виявився міжвоєнний період. Владика підтримав державотворчі процеси у час Української революції, займав відповідальну посаду в уряді ЗУНР. Промовисто, що він сам визнав свою проукраїнську позицію радянським спецслужбам 1945 р. У міжвоєнний період він став єпископом-помічником станиславівської єпархії, що свідчило про його високий авторитет в ГКЦ, зокрема його поважав Григорій Хомишин. Можна говорити, що міжвоєнна доба була різноплановою у його життєдіяльності. У цей час Іван Лятишевський доволі активно займався науковою, громадською, просвітницькою роботою, був успішним викладачем Ліцею Святого Івана Золотоустого, дописувачем багатьох журналів богословського напрямку, автором окремих книг.

Після Львівського псевдособору, станиславівський єпископ-помічник розділив долю багатьох священнослужителів Греко-католицької Церкви, які не пішли проти своєї совісті і не «підписали православ'я». Дуже добре відображає репресивну політику супроти І.Лятишевського кримінальна

справа радянських спецслужб, яка була заведена на нього 1945 р. Вона містить словесний портрет священнослужителя, передає напругу допитів І.Лятишевського, добре ілюструє незламний характер ієрарха. Можна говорити про високий рівень достовірності кримінальної справи, хоча це доволі суб'єктивізоване першоджерело. Слабше можна уявити життєдіяльність Івана Лятишевського після оголошення йому вироку і заслання до Казахстану. Збереглися хіба що поодинокі свідчення про нього родичів, які перебували з ним на засланні. Дещо більше першоджерельних пам'яток збереглося із часу повернення його до Станіслава, у травні 1955 р.

Висвітлюючи життя та діяльність історичних постатей, зокрема Івана Лятишевського, педагогу радимо використовувати «хронометр» особистого життя та поведінки того чи іншого релігійного діяча, щоб учні впізнали, що кожна людина є представником своєї епохи і свого народу, частина його сучасного суспільства. В нашому випадку, це «австрійський» період в умовах якого мало місце формування світогляду Івана Лятишевського, найпліднішого для нього польського періоду, найскладнішого – радянського. Одним із основних прийомів є розповідь вчителя, викладення характеристик історичних релігійних діячів, доповнене яскравими літературними уривками. Таку характеристику доцільно супроводжувати демонстрацією ілюстрацій, діаграм, сучасних картин тощо. При поданні навчального історичного матеріалу в курсі слід порівнювати минулі події, пов'язані з діяльністю особистості, із сьогоденням. Також, на нашу думку, важливо показати конкретну ситуацію в житті людини, коли хтось обрав лінію поведінки з кількох можливих варіантів, щоб учень міг зрозуміти причини такого вибору.

Підсумовуючи матеріал підтверджуємо тезу, що концепція Нової української школи поставила перед учителями та учнями з одного боку нові виклики але з іншого – нові можливості пізнання та вивчення історичного минулого України. Осягнення поставленої мети спроможне досягнути компетентності та навички *soft skills* тобто комплекс умінь загального

характеру, які є тісно затребуваними у будь-якій професії (навички критичного мислення, публічного виступу, ділового спілкування, роботи в команді, цифрового спілкування, кристалізацію лідерських якостей, знання трудової етики, дотримання дисципліни, почуття відповідальності тощо. Слідуючи основним прерогативам НУШ, можемо твердити, що вивчення історичних релігійно-церковних постатей не тільки сприятиме накопиченню історичних знань, а й впливатиме на формування морально-духовної сфери особистості учнів. Вирішити це завдання йому допоможе знання ефективних форм і методів навчання, застосування яких сприятиме виробленню професійних умінь та навичок – характеризувати та оцінювати внесок релігійно-церковних історичних діячів у розвиток українського історичного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Неопубліковані документи:

1.Галузевий державний архів Служби безпеки України в Івано-Франківській області. Справа 75142 (Архівна справа по звинуваченню Хомишина Григорія Лукича та Лятишевського Івана Юліяновича 22 квітня 1945 – 25 серпня 1945 р.). (Т. 2). 480 арк.

Польові матеріали:

2.Свідчення про єпископа І.Лятишевського надав Василь Романюк, член НСЖУ. Народився 1955 р. Проживав у с. Старі Богородчани. Освіта вища, філологічна. Помер 25 травня 2020 р. Свідчення записав Олег Єгрешій 17 жовтня 2019 р. у м.Івано-Франківськ. 3 с.

Спільні пастирські послання єпископату Греко-католицької

Церкви:

3.Пастирський лист в справі допомоги Великій Україні всечасному духовенству і Вірним Мир і Архієрейське Благословіння. Нова зоря. 1933. 26 жовтня. Ч. 81. 1 с.

4.Спільне пастирське єпископату Галицької Церковної провінції з нагоди 500-літнього Ювілею Фльорентійського Зєдинення. Станиславів. 1939. 21 с.

5.Український Католицький Єпископат Галицької Церковної Провінції в справі подій на Вел. Україні до всіх людей доброї волі. Україна в передсмертних судорогах. Мета. 1933. 30 липня. Ч.30. С. 1

Періодичні видання:

6.Голос Христа Чоловіколюбця. *Християнський голос*. 1997. Ч. 14. С. 4.

7.*Мета* (Двотижневик Львівської Архієпархії УГКЦ). 1995. Ч. 7 (69). С. 1.

8.*Місіонар*. 1996. Травень № 5 (43). С. 21.

9. *Світло. Католицький часопис*. 2001. Квітень. Ч. 4 (937). С. 143–144.

10. Повернення. *Поступ*. 21 квітня 1996 р. С. 2

Спомини, мемуари:

11. Зізнання свідків п. Олени Лятишевської-Кобельської та п. Дарії Пилипець-Гаврилів про життя і діяльність Єпископа Івана Лятишевського від 12 січня 2001. 2 с.

12. Макар В. Спомини та роздуми. Т. 1. Торонто-Київ. 2001. 88 с.

13. о. Йосиф Проць. Письмове свідчення про Слугу Божого Кир Івана Лятишевського. 3 с.

14. Родини Пилипців та Лятишевських. Рукопис Зіновія Івановича Пилипця. 64 с.

15. Спогади про преосвященного о. др. Івана Лятишевського (помічника єпископа Станиславівської дієцезії) описані Кобельською (Лятишевською) Оленою, дочкою пароха Ланчина о. Івана Лятишевського. 1 с.

Опубліковані документи:

16. Климишин М. Альманах Станиславівської землі // Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. 1985. Т. 2. 382 с.

Літопис Голготи України. т. 2. Репресована Церква. Дрогобич – 1994. с.151

17. Церква і суспільне питання. Львів. 1998. Т.2. Кн. 1. 478 с.

18. Церква і суспільне питання. Львів. 1999. Т.2. Кн. 2. 945 с.

Монографії, статті, узагальнюючі праці, енциклопедичні праці:

19. Бабій В. Зразок віри й мудрості : [125 річниця від дня народження владика І.Лятишевського (17 вересня 1879, Бородчани – 27 листопада 1957, похований в м. Івано-Фраківську по вул. Київській. *Нова зоря*. 2004. 22 жовтня. С. 4.

20. Бабяк О. А. Лятишевський Іван // *Енциклопедія Сучасної України* : енциклопедія [електронна версія] / ред. І.М.Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г.

Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАНГ України. 2017. Т.18. URL:<https://esu.com.ua/article-60255> (дата перегляду: 25.12.2022)

21. Бучик О. Єпископи старого Станиславова : [серед них – І.Лятишевський] *Західний кур'єр*. 2018. № 18. 3 трав. С.12–13.

22. Блаженний священномученик Кир Іван Лятишевський – приятель Пласту. Режим доступу : <https://100kroktiv.info/2017/11/blazhennyj-svyaschennomuchenyk-kyr-ivan-lyatyshevskij-pryuyatel-plastu/>

23. Гавадзин Т. (2020). Іван Лятишевський в суспільно-політичному та релігійному житті Станіслава у післявоєнні роки. *Матеріали конференцій МЦНД*. С. 133–134. Режим доступу : <https://doi.org/10.36074/10.07.2020.v2.24>

24. Дві вулиці в Івано-Франківську названо іменами єпископів УГКЦ <http://prodam.ws/a/uk/projects/business-project-trout-farm/1855-dvi-vulyci-v-ivano-frankivs%60ku-nazvano-imenamy-jepyskopiv-ugkc.html>

25. Делятинський Р. Історія Станіславської Єпархії (1885–1900). Івано-Франківськ : Нова зоря. 2001. 96 с.

26. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ : Нова зоря. 2006. 168 с.

27. Єгрешій О. Невідоме епістолярне першоджерело про повернення із заслання єпископа Івана Лятишевського у 1955 р. *Історія релігій в Україні: актуальні питання* / за заг. ред. О.Киричук, І. Орлевич, М.Омельчук; Львівський музей історії релігії; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди; Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. Львів: “Логос”, 2020. 284 с. С.85–92.

28. Єгрешій О. Кримінальна справа єпископа Івана (Лятишевського) як джерело вивчення повсякденного життя греко-католицького духовенства.

Науковий щорічник “Історія релігій в Україні” / гол. ред. І. Орлевич; Львівський музей історії релігії; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Інститут філо-софії ім. Г. С. Сковороди НАН України. Львів: Видавничий відділ Львівського музею історії релігії “Логос”, 2023. Вип. 33. 232 с. С. 101–116.

29. Єпископ-помічник Іван Лятишевський (17 вересня 1879, Богородчани – 27 листопада 1957, м. Івано-Франківськ. *Нова зоря*. 2005. 3 черв.

30. Ісповідники віри нашої сучасності / 2-ге вид. – Львів: Місіонер. 2001. – 288 с..

31. Коляструк О.А. Документи особового походження як джерела з історії повсякденності. *Український історичний журнал*. 2008. № 2. С. 145–153.

32. Коляструк О. А. Предмет історії повсякденності: історіографічний огляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці. *Український історичний журнал*. 2007. № 1. С. 174–184.

33. Кочержук М. Владика-стаждальник : про о. Івана Лятишевського, Станіславів. Єпископа-поімчника]. *Нова зоря*. 1996. № 11. Трав. Нова зоря. 1996. № 11. Трав.

34. о. Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії. 1963. 25 с.

35. Лятишевський Іван Юліанович (17. 10. 1879 – 27. 11. 1957): матеріали до біографії. Режим доступу : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=60255

36. о. Марцелюк П., ЧСВВ Мучеництво та шлях визнання католицьких святих. Досвід Української греко-католицької церкви. *Історія релігій в Україні: актуальні питання*. 2021. Вип. 3. С. 9–17.

37. Марчук В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 464 с.

38. Марчук В. Українська Греко-Католицька Церква. Історичний нарис / Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ: Плай, 2001. 164 с.
- 39.о. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин патріот – місіонер – мученик. Місіонер. Львів. 1997. 356 с.
40. Мученики та ісповідники Івано-Франківської єпархії Української Греко-Католицької Церкви [зокрема слуга Божий Іван Лятишевський Станисл. (1879–1957)]. *Нова зоря*. 2001. 14 лютого. № 7. С.4–5
41. Пашенко В. Греко-католики в Україні від 40-х років ХХ ст. до наших днів / Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка. Полтава: Вид-во ТОВ «АСМІ», 2002. 615 с.
42. о. Пелехатий І. "Нічого більше не бажаю, як лише, щоби моя молитва була вислухана..." *До 135-річчя з дня народження Слуги Божого Івана Лятишевського, Єпископа Помічника Станіславівського (17. 10. 1879 – 27.11. 1957)*. <http://novazorya.if.ua/last/1891-2014-04-18-11-00-10>.
43. Переслідувані за Правду: українські греко-католики в умовах тоталітарних режимів ХХ ст. / передмова Б. Гудзяка; упорядники Л. Губич, С. Гуркіна. Вид. 2-е, випр. і доп. Львів: Вид-во УКУ, 2017. 184 с
44. Петровський Е. Документи архівно-слідчих справ як джерело вивчення методів провадження слідства органами НКВС на Одещині в період «великого терору» 1937–1938 рр. *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2008. 28. С. 172–188. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/gpu_2007_28_1_172
45. Пилипів І. Діяльність єпископів Станіславської єпархії УГКЦ з організації та розвитку Духовної семінарії в 1907–1945 рр. *Сумський історико-архівний журнал*. 2011. 12–13. С.193–199.

46. Поминальні богослужіння за світлої пам'яті Єпископом Іваном Лятишевським. Режим доступу : <http://ugcc.if.ua/novyny/2803-pomynalni-bohosluzhinnia-za-svitloi-pam-iati-epyskopom-ivanom-liatyshevskym.html>
47. Посічанський М. Ісповідникові віри І.Лятишевському [єпископу-помічникови Станиславів. В'язню рад. таборів відкрито памят. дошку в обл. центрі] // Галичина. 2019. 24 жовтня № 43. С 20.
48. о. Проць Й. Письмове свідчення про Слугу Божого Кир Івана Лятишевського. 7 с.
49. Рід Лятишевські. Іван Лятишевський народився 17 жовтня 1879. Помер 27 листопада 1957 р. Режим доступу: <https://uk.rodovid.org/wk/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81:10254>
- 92
50. Романюк В.К. Під покровом Богородиці. Кн. 1. Івано-Франківськ: Симфонія форте. 2014. 352 с.
51. Романюк В. Славний рід Лятишевських [з Богородчан]. *Галицький кореспондент*. 2015. 30 лип. № 31. С.21.
52. Романюк В. Славний рід Лятишевських. *Краєзнавець Прикарпаття*. 2015. № 26. С.30–32.
53. Романюк В. Хресна дорога Владики: 140 років тому народився Іван Лятишевський, єпископ-помічник Станиславський. *Галицький кореспондент*. 2019. 3 жовтня № 40. 11 с.
54. Ружицька С. Святий спочив у соборі [Воскресіння Христового в Івано-Франківську, де перезахоронили останки беатифік. Єпископа Івана Лятишевського, уродженця Богородчан]. *Експрес*. 2014. 15–22 травня. № 51. С.4

55. СБУ передала Українській Греко-Католицькій Церкві архівні матеріали про репресії. Режим доступу. <https://www.5.ua/suspilstvo/sbu-peredala-ukrainskii-hreko-katolytskii-tserkvi-arkhivni-materialy-pro-represii-60610.html>
56. Сергійчук В. Нескорена Церква. Подивижниціво греко-католиків України в боротьбі за віру і держави. К.: Видавництво «Дніпро». 2001. 465 с.
57. Соколовський О. Слуга Божий Єпископ Кир Іван Лятишевський : Хронологія останніх років земних скитань [єпископа-помічника Станіславів. Єпархії УГКЦ, в'язня рад. таборів]. *Нова зоря*. 1993. № 33–34 (верес). С. 5.
58. УГКЦ. Історія. Відродження. Ісповідники віри: до 30-річчя виходу з підпілля Української Греко-Католицької Церкви : бібліографічний покажчик / Івано-Франків. ОУНБ ім. І.Франка : від. Краєзн. літ. ; уклад. О.Шаран, С.Джоголик ; ред. Г.Горбань ; відп. За вип. Л. Бабій. Івано-Франківськ, 2019. 76 с.
59. Шепетяк О. Українські студенти в Австрії. // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті "...землякам моїм в Україні і не в Україні...": зб. Матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. С. 464–468
60. 139 років тому народився Єпископ-помічник Станіславівський Іван Лятишевський. Режим доступу : <http://ugcc.if.ua/novyny/4040-139-rokiv-tomu-narodyvsia-epyskop-pomichnyk-stanislavivskiy-ivan-liatyshevskiy.html>

Методична література:

61. Єгрешій Олег Ігорович, Сигидин Михайло Васильович. Навчально-методичний посібник до написання та захисту дипломної роботи за другим (магістерським) рівнем вищої освіти для студентів спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)». Івано-Франківськ, 2022. 55 с.
62. Методичні рекомендації до викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 у навчальному році. Лист наказу

Міністерства освіти і науки України від 12.09.2021 № 1/9-482. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/615/ea8/139/615ea81390d03334472308.pdf>.

63. Методичні рекомендації до написання та захисту дипломної роботи за другим (магістерським) рівнем вищої освіти. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». 2018. 32 с.

64. Методичні рекомендації щодо оформлення бібліографічного опису використаних джерел та Referens (з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8303:2015). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». 2021. 19 с.

65. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Міністерство освіти і науки України. Історія України. Всесвітня історія 10–11 класи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

66. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

67. Освітня програма підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу університету (дослідницький модуль). Київ, ун-т ім. Б. Грінченка; [розробн. Сисоєва С. О., Козак Л. В.]. К.: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС». 2016. 76 с.

68. Положення про запобігання академічному плагіату в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2022. 23 с.

69. Рибак І, Ольхіна Н. Методика вивчення історичних постатей на уроках історії України Режим доступу: <https://referatss.com.ua/work/metodika-vivchennja-istorichnih-postatej-na-urokah-istorii-ukraini/>

70. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. (Методичні поради). 2-е видання, виправлене і доповнене. К.: Толока, 2001. 80 с.

ДОДАТКИ:**ДОДАТОК А**

Єпископ-помічник Іван Лятишевський. 1930 р.

Джерело: <http://surl.li/muxyd>

ДОДАТОК Б

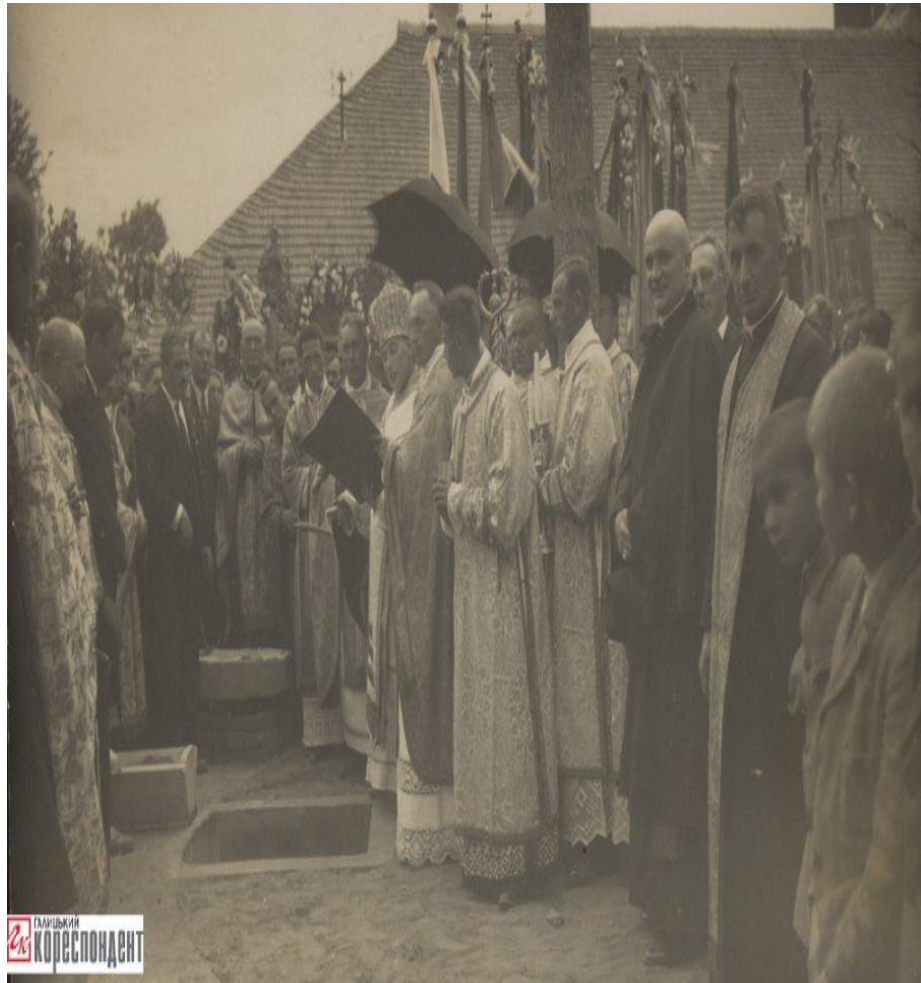
У центрі (стоять): владика Іван Лятишевський, о. Іван Лятишевський (праворуч), його дружина Володимира (ліворуч). Ланчин, 1930 р.

Джерело: <http://surl.li/muxyd>

ДОДАТОК В

Освячення наріжного каменя храму св. Івана Богослова. У центрі –
владика Іван Лятишевський (праворуч). Богородчани, 1930 р.

ДОДАТОК Г

На коронації чудотворного образу Матері Божої Ласкавої. У центрі –
кир Миколай Чарнецький, владика Іван Лятишевський (праворуч).

Станіславів, 30 травня 1937 р.

Джерело: <http://surl.li/muxyd>

ДОДАТОК Д

Владика Лятишевський (у центрі) після висвячення виходить з
Катебри. Станиславів, 26 січня 1930 р.

Джерело: <http://surl.li/muxyd>

ДОДАТОК Е

Ордер № 633 від 11 квітня 1945 р. на арешт і обшук помешкання
І.Лятишевського.

5

У Р С Р

одний Комісаріат Державної Безпеки

ОРДЕР № 633

Видан Станіславським облуправлінням На-
шого Комісаріату Державної Без-

11. Квітня 1945 р.

Кагур

Зведення арешта та обшука

Лятишевського

Івана Юлиановича

адреса г. Станіслав, ул.
Красноармійська, № 14

Р. начальник УНКДБ
Станіславській області

ВК відка відкриття дана Мов-
ти об'їзду через

ДОДАТОК Є

Анкета арештанта Івана Юліановича Лятишевського

ан НКГБ _____

Передавать анкету для заполнения арестованному — запрещается. Заполняется со слов арестованного и проверяется по документам.

Анкета арестованного

Фамилия, имя и отчество.	Лятиничевский Иван Юлианович	
Год и место рождения.	1899 г. Богородица, Сивади- славской обл.	
Постоянное место жительства до ареста (подробный адрес).	г. Сивадислав район _____ область, край _____	
Профессия и специальность.	Учитель	
Последнее место работы или род занятий до ареста. Если не работал, когда и откуда уволен.	г. Сивадислав Учитель в школе Колумбийской церкви	
Национальность.	Украинец	
Гражданство (при отсутствии паспорта, указать, какой документ удостоверяет гражданство или записано со слов).	а) гражд. (пода).	С. С. С. Р.
	б) паспорт серии _____ выдан _____	№ _____
Взрелость.	в 14 лет с _____ года	
Образование (общее, специальное (подчеркнуть и указать что есть).	высшее, среднее, низшее	Высшее Богородица Специальное Учительское
Социальное и политическое прошлое.	Рабочий	
Уголовность (состоял ли под судом и следствием, где, когда, за что, приговор).	Ни судимый	

12. Участие в отечественной войне (где, когда, в качестве кого).

Ни принимал

13. Был ли на оккупированной территории противником (указать: где, когда, что делал).

г. Сивадислав. Учитель

14. СОСТАВ СЕМЬИ

Степень родства	Фамилия, имя, отчество, год и место рождения	Место жительства, работы и должность
Отец	Умер 1936 г.	
Мать	Умерла 1938 г.	
Жена (муж)	Нет	
Дети	Нет	
Братья, сестры	Брат Федор Ю.	г. Богородица домохозяин

Словесный портрет епископа Ивана Лятишевского

7

15. СЛОВЕСНЫЙ ПОРТРЕТ (нужное подчеркнуть)

Рост: высокий (171—180 см),
высокий (свыше 180 см), низкий
 (164 см), очень низкий (до 154 см),
н/д (165—170 см).

Фигура: толстая, полная, средняя,
худая, тощая.

Плечи: приподнятые, опущенные,
орбитальные.

Шея: короткая, длинная, заметен
выступает кадык.

Цвет волос: белокурые, светло-
русые, темнорусые, черные, ры-
с проседью, седые.

Цвет глаз: голубые, серые, зеле-
ные, светлокарие, карие, черные.

Лицо: круглое, овальное, прямо-
угольное, треугольное, пирамидальное,
овальное.

Лоб: высокий, низкий, прямой,
выпуклый, выступающий.

9. Брови: прямые, дугобразные, ит-
видистые — широкие, узкие, сросшиеся.

10. Нос: малый, большой — тол-
стый; тонкий, широкий. Спинка носа:
вогнутая, прямая, выпуклая с горбин-
кой. Основание носа: приподнятое, го-
ризонтальное, опущенное.

11. Рот: малый, большой. Углы рта:
опущены, приподняты.

12. Губы: тонкие, толстые, отвис-
шие нижней губы, приподнятость верх-
ней.

13. Подбородок: скошенный, пря-
мой, выступающий, раздвоенный, с
ямкой, с поперечной бороздой.

14. Уши: малые, большие — оваль-
ные, треугольные, квадратные, круг-
лые. Оттопыренность ушей: верхняя,
нижняя, общая. Мочка уха: сросшаяся,
отдельная, наклонная, угловая,
овальная.

особые приметы ни ни себя
 физические недостатки: ушцы, повреждения;

придатки: наросты, бородавки, длинне пальцы, пятна, рубцы, шрамы, болезненные

движения тела: плешивость, асимметрия лица, разноцветность глаз и другие

татуировка (описание)

особые особенности и привычки карташ, закладывает, гряблет ногти.

равличные пальцевые манипуляции: жестикულიрует (указать как), автоматично.

харкиет, сплевывает и т. д. и т. п.

когда арестован 12 апреля 1945 г. ордер №

место ареста Тосий адыл. об. изобаркин
указать наименование документа, орган и дату

на кем зачислен Иван Лятишевский
2 управл. НКВД УССР

ДОДАТОК 3

Фотокартка, відпечаток вказівного пальця правої руки та особистий
підпис І.Лятишевського

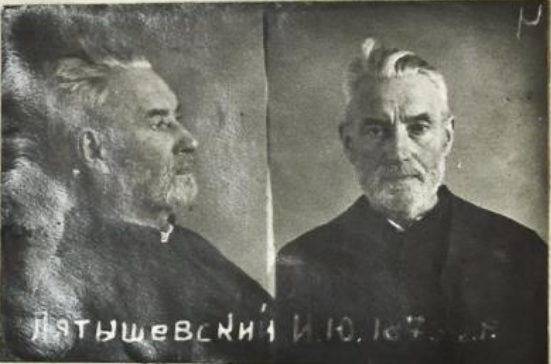
Анкета заповнена 1975 Київська УССА
указати наименование тюрьмы или КПЗ

Город, село, ж.-д. ст. 2 Киев

Кем М. Мещеряков
должность, звание, фамилия

Подпись _____

Место для фотокарточки арестованного

Отпечаток указательного пальца
правой руки
(от одной кромки ногтя до другой)

Личная подпись
(арестованного) И. Лятишевский

Протокол обыску помещканья епископа І.Лятишевського

10

Протокол обыска

Город Ставишлав " 19 " месяца Апрель 1945 г.
(наименование органа НКВД и фамилия сотрудника)
 На основании Ордера за № 633 от " 17 " Апрель 1945 г. в присутствии
(фамилия, имя, отчество и адреса повлтых и лиц)
Михаила Ивановича Т.Т. Оглова и Филиппа
(занимающих данное помещканье или его домашние)
 Руководствуясь ст. ст. 173—183 УПК УССР произвел обыск у
Ивана Яковлевича в доме № 14 кв. _____
 по улице Красноармейской
 согласно ордера задержан Лятишевский Иван Александрович
(фамилия, имя и отчество)

Изъято при обыске следующее: Паспорт серии I-НС № 568493
Паспорт серии Ч № 1266 на имя Яковлева
Е.К. Яковлева

Примечание: в необходимых случаях на все изъятое при обыске составляется отдельная опись, которая приобщается к протоколу обыска, о чем делается оговорка в настоящем пункте.

Обыск производился с 030 час. до 600 час. При обыске заявлены жалобы:

1) на неправильности, допущенные при обыске и заключающиеся, по мнению жалобщика, следующем: не поступило

2) на исчезновение предметов, не занесенных в протокол, а именно: не поступило

При обыске опечатано: не опечатывалось

печатью № _____

Подпись лица, у которого производился обыск: _____

Подпись: Селицкий

Производивший обыск сотрудник НКВД Михаил Александрович (подпись)

Все претензии и поступившие заявления внесены в протокол.
 За всеми справками, указывая № ордера, день его выдачи, когда был произведен обыск, обращаться в _____

(название органа НКВД и адрес)

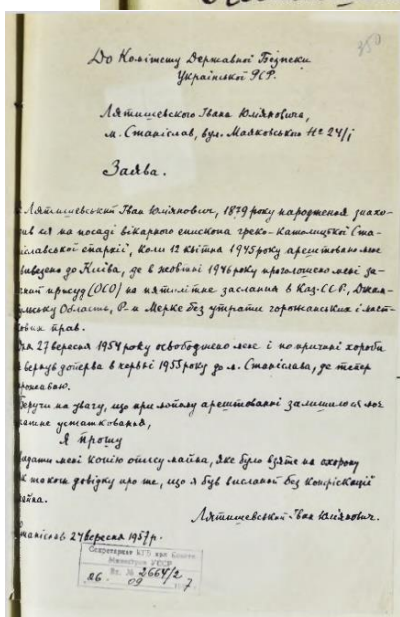
Копию протокола обыска получил _____

" _____ 1945 г.

№ 465 — т. 5000

ДОДАТОК І

Лист єпископа І.Лятишевського Комітету Державної Безпеки
Української РСР від 24 вересня 1957 р.

ДОДАТОК І

Похорон кир Іоана Лятишевського. Станіслав, 1 грудня 1957 р.

Джерело: <http://surl.li/muxyd>

ДОДАТОК К

Після заключної сесії Собору Архієпархії УГКЦ всі учасники стали свідками перенесення і захоронення останків Єпископа Івана Лятишевського в крипті Архікатедрального і Митрополичого Собору Воскресіння Христового в Івано-Франківську. 7 Травня, 2014 р.

ДОДАТОК Л

З нагоди 140 річчя від дня народження кир Івана Лятишевського на вулиці Шевченка, 14, у м. Івано-Франківську, де жив владика 17 жовтня 2019 р. встановили пам'ятну анотаційну дошку.

Джерело: <https://mi100.info/2019/10/17/z-nagody-140-richchya-yepyskopa-ivana-lyatyshevskogo-u-frankivsku-vstanovyly-anotatsijnu-doshku>.

ДОДАТОК М

Зразок анкети учня 11-В класу на тему «Релігійно-церковна проблематика в контексті загальноосвітньої школи та її вплив на повсякденне життя випускників»

1. Чи потрібні у загальноосвітній школі питання, які розкривають релігійно-церковні теми?
Так Ні

2. Які плюси та мінуси ви бачите в можливому включенні релігійно-церковних тем у програму загальноосвітньої школи?

---

3. Які конфесії, що функціонують в Україні Ви знаєте?

---

4. Чи піднімалися під час вашого навчання на уроках історії теми пов'язані із релігійно-церковною проблематикою?
Так Ні

5. Яких українських релігійно-церковних діячів Ви знаєте?

---

6. Яких українських релігійно-церковних діячів новітнього часу Ви знаєте?

---

7. Чи чули ви про єпископа Івана Лятишевського?
Так Ні

8. Яких релігійно-церковних діячів, що стали жертвами радянського комуністичного режиму ви знаєте?

---

9. Як ви гадаєте, чи можуть релігійно-церковні теми сприяти розвитку моральних та етичних цінностей серед учнів у загальноосвітній школі?
Так Ні

10. Яке застосування у повсякденному житті для випускників ЗОШ можуть мати знання про життя і діяльність відомих/ не дуже відомих релігійно-церковних діячів?

Анкета учня 11-В класу Брацура Арсена на тему «Релігійно-церковна проблематика в контексті загальноосвітньої школи та її вплив на повсякденне життя випускників»

1. Чи потрібні у загальноосвітній школі питання, які розкривають релігійно-церковні теми?

Так Ні

2. Які плюси та мінуси ви бачите в можливому включенні релігійно-церковних тем у програму загальноосвітньої школи?

+ розширення ку-льтурного кругозору; розвиток моральних цінностей; відбудовування церков може сприяти активній взаємодії з громадою. — ведення релігійних тем може викликати інтерес серед учнів.

3. Які конфесії, що функціонують в Україні Ви знаєте?

УПЦ, Римо-католицька церква, православ'я, іслам, протестантизм

4. Чи піднімалися під час вашого навчання на уроках історії теми пов'язані із релігійно-церковною проблематикою?

Так Ні Інколи

5. Яких українських релігійно-церковних діячів Ви знаєте?

Андрей Шептицький

6. Яких українських релігійно-церковних діячів новітнього часу Ви знаєте?

Миколай Радур, митрополит Євдоким

7. Чи чули ви про єпископа Івана Лятишевського?

Так Ні

8. Яких релігійно-церковних діячів, що стали жертвами радянського комуністичного режиму ви знаєте?

Петро Маша, Шептицький, П. Сірий

9. Як ви гадаєте, чи можуть релігійно-церковні теми сприяти розвитку моральних та етичних цінностей серед учнів у загальноосвітній школі?

Так Ні

10. Яке застосування у повсякденному житті для випускників ЗОШ можуть мати знання про життя і діяльність відомих/ не дуже відомих релігійно-церковних діячів?

Всіх учнів можуть бути активними учасниками громадського життя та брати участь у діяльності, що спрямована на покращення суспільства.

ДОДАТОК Н

План-конспект уроку для 11 класу на тему: «Іван Лятишевський в суспільно-політичному і релігійно-церковному житті України 1939-1957 рр.» (Львівський церковний собор 1946 р.)

Клас 11. Урок № 10. Дата 20.10.2023 р.

Мета:

навчальна:

- проаналізувати дії радянської влади щодо УГКЦ / інформаційна
- визначити причини та мету Львівського церковного собору 1946 р. /інформаційна
- ознайомити з проведенням обшуків, арештів релігійних діячів, зокрема єпископа Станиславівської єпархії І. Лятишевського / інформаційна
- навчити учнів складати історичний портрет релігійного діяча на основі характеристики діяльності єпископа Івана Лятишевського/ логічна, аксіологічна

розвивальна:

- закріпити знання учнів, набуті під час вивчення навчального матеріалу (на основі письмових відповідей) / логічна
- розвиток навичок роботи архівними матеріалами («Ордер № 633 від 11 квітня 1945 р. на арешт і обшук помешкання І.Лятишевського»; «Анкета арештанта Івана Юліановича Лятишевського»; «Словесний портрет єпископа Івана Лятишевського»;«Протокол обшуку помешкання єпископа І.Лятишевського») / інформаційно-логічна
- розвивати вміння працювати з візуальними джерелами (на основі роботи з портретами єпископів) /логічна
- розвивати хронологічну компетентність (платформа «padlet» – створення хронологічної стрічки) / хронологічна, інформаційно-комунікаційна
- продовжувати розвивати вміння працювати з Інтернет-ресурсами /логічна
- розвивати критичне мислення на основі опрацювання матеріалу про Львівський собор 1946 р., опрацювання архівних матеріалів / інформаційна, комунікаційна, логічна, просторова
- формувати вміння характеризувати історичні постаті (І. Лятишевський, А. Шептицький, С. Думенко) / аксіологічна

виховна:

- виховувати патріотичний та християнський обов'язки пам'яті про релігійних діячів, які зробили важливий внесок у історії української культури/ аксіологічна, громадянська, особиста
- формувати здоров'язбережувальну компетентність шляхом аналізу стану здоров'я репресованих священнослужителів радянською владою під час Львівського собору 1946 р. (ліквідації УГКЦ)/ здоров'язбережувальна

- виховувати вміння працювати в колективі (робота в групах) / хронологічно-логічна, соціальна, мовленнєва
- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей, міркувань / мовленнєва
- формувати інтерес до історії на основі історичних подій (Львівський собор, арешт архієреї УГКЦ) / громадянська, аксіологічна
- викликати почуття гордості за українську ієрархію, що зазнавала репресій через свої громадянські, християнські та патріотичні погляди (А. Шептицький, Іван Лятишевський та ін.) / аксіологічна, особиста, громадянська
- викликати почуття відповідальності за збереження пам'яті про жертв радянських репресій серед духовенства / громадянська, особиста

Викликати співпереживання до діячів УГКЦ (на основі прикладу життя І. Лятишевського та його перебуванні у засланні).

Тип уроку: комбінований

Обладнання: Історія України (рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти / В. С. Власов, С. В. Кульчицький. Київ: Літера ЛТД, 2019. 256 с., роздатковий матеріал, презентація.

Основні дати:

- **1946 р.** - *Львівський собор, розпуск УГКЦ.*
- 1 листопада 1944 р. - смерть Андрея Шептицького.
- 11 квітня 1945 р.- арешт архієреї УГКЦ.
- 17 жовтня 1879 р. - 27 листопада 1957р. – роки життя І. Лятишевського.

Основні історичні постаті: Андрей Шептицький, Петро Могила, Іван Лятишевський, Гавриїл Костельник, Мехайло Мельник, Антоній Пельвецький, Йосип Сліпий, Йосип Сталін.

План уроку

1. **Львівський собор 1946 р.**
2. **Діяльність єпископа-помічника Станиславівської єпархії Івана Лятишевського.**
3. **Кримінальна справа Івана Лятишевського.**

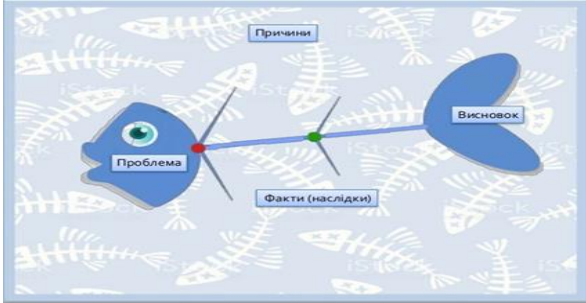
Хід уроку

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
3 хв.	I. Організаційний	Привітання з учнями, перевірка присутніх		
7 хв.	II. Перевірка домашнього завдання		<p align="center">Письмова робота:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Яку роль відіграла Україна у створенні ООН? (<i>Полівода</i>) 2. У чому полягали особливості відбудови в УРСР? (<i>Стасюк</i>) 3. Які чинники впливали на демографічну ситуацію в Україні в 1940-ві рр. (<i>Сагатов</i>) 4. Доповни речення: (<i>Бівол</i>) <ol style="list-style-type: none"> 1) Західноукраїнські землі увійшли до складу УРСР у ..... (рік) в результаті вторгнення на їх територію. 2) На теренах Західної України було встановлено ..... владу. 3) Нова влада почала проводити такі заходи ..... 4) Рух опору УПА зародився у ..... році на території ..... 5) Його очолив ..... 6) Це був супротив проти ..... 7) Рух Опору був наслідком 	

			<p style="text-align: center;">Усна відповідь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Які першочергові завдання ставив план відбудови господарства УРСР? (<i>Болюк</i>) 2. Які чинники впливали на демографічну ситуацію в Україні в 1940-ві рр.? (<i>Шпільчак</i>) <p style="text-align: center;">Відповідь біля дошки:</p> <p>Заповнити табличку з датами (написати головні події із теми: «Боротьба ОУН – УПА з комуністичним режимом.») (<i>Горальчик, Бойчук, Шваюк</i>).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 21 -25 квітня 1944 ... . 2. 1946 ... . 3. 1949 ... . 4. 1954 ... . 5. 2015 ... . 6. 2018 	
3 хв	III. Мотиваційний етап	<p>Тема сьогоднішнього уроку «Іван Лятишевський в суспільно-політичному і релігійно-церковному житті України 1939-1957 рр.»</p> <p>Сьогодні ми розглянемо діяльність релігійного діяча, єпископа-помічника Станиславівської єпархії, яка дуже сильно змінила національно-релігійний стан середини ХХ століття.</p>	<p>✓ Робота з візуальними джерелами</p> <p style="text-align: center;">Метод «Мікрофон»</p> <p>Розгляньте зображення. Хто на них зображений?/ <i>логічна, інформаційна</i></p>	<i>Логічно-інформаційна</i>

		<p>-Як ці люди та зокрема, нова персона для вас, єпископ-помічник І. Лятишевський вплинули на внутрішньо політичний та релігійний розвиток Української держави в середині ХХ ст., зокрема в діяльності УГКЦ та про багато інше ви дізнаєтесь сьогодні на уроці. / <i>інформаційна, логічна</i></p>	<div style="text-align: center;"> </div> <p>-Які наслідки рішень та дій цих осіб були для України? (<i>Шпільчак</i>)</p>	<p><i>Інформаційно-логічна</i></p>
2 хв	IV. Актуалізаційний етап		<ol style="list-style-type: none"> 1. Які події в Україні передували відновленню Львівського собору у 1946 році? (<i>Федорів</i>) 2. Як радянська влада ставилася до релігійних об'єктів під час цього періоду? (<i>Сагатов</i>) 	<p><i>Аксіологічна, хронологічна, логічна</i></p>

20 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	<p>1.Львівський собор 1946 року.</p> <p>Опрацювати матеріал - http://news.ugcc.ua/articles/lv%D1%96vskiy_pseudosobor_1946_roku_76087.html /логічно-інформаційна</p> <ul style="list-style-type: none"> - Перейдіть за посиланнями. - Опрацюйте відповідний матеріал та виконайте завдання. - Складіть стислий план до прочитаного. <p>2.Діяльність єпископа-помічника Станиславівської єпархії Івана Лятишевського.</p>	<p>✓ Вправа «Фішбоун» (робота в малих групах).</p> <p>Опрацюйте відповідний матеріал, та заповніть схематичну діаграму (проблема , причини, факти, висновок) скликання Львівського (псевдо) собору.</p> <p>✓ Вправа «Мозковий штурм»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чому Собор у Львові не став канонічним? (<i>Драганчук</i>) - З чим пов'язують відсутність фотографій з Львівського собору? (<i>Бацур</i>) - Які рішення були прийняті на соборі в перший день його роботи? (<i>Козуч</i>) 	<p><i>Логічна</i></p> <p><i>Інформаційно-логічна</i></p>
-------	-----------------------------------	---	---	--

Іван Юліанович Лятишевський народився 17 жовтня 1879 р. у селищі Богородчани, Станіславівського (на теперішній час Івано-Франківського району) однойменної області.
/Просторово-хронологічна

У семирічному віці (тобто, ймовірно 1886 р.) майбутній священик розпочав навчання в чотирьохкласній народній школі при монастирі Отців домініканців у своєму рідному населеному пункті Богородчани. Юний Іван виявився доволі здібним учнем, тому після закінчення початкової школи продовжив навчання в гімназії в Станіславові.
/інформаційно-логічна

Закінчив Станіславську гімназію, навчався у Львівському університеті, 1905 здобув ступінь доктора теології у Віденському університеті.
/Просторова, хронологічна, інформаційна

20 жовтня 1907 владикою Г. Хомишиним рукопокладений у сан священика. Відтоді душпастирював.
/Хронологічно-інформаційна

✓ Робота з документом.

15. СЛОВЕСНЫЙ ПОРТРЕТ (нужное подчеркнуть)

Рост: высокий (171—180 см), высокий (самый 180 см), низкий (164 см), очень низкий (до 154 см), низ (155—170 см).
 Фигура: толстая, полная, средняя, средняя, тонкая.
 Нос: прямой, широкий, узкий, маленький, большой.
 Глаза: карие, голубые, серые, зеленые, светлые, темные, черные.
 Лицо: круглое, овальное, прямоугольное, треугольное, пирамидальное.
 Лоб: высокий, низкий, прямой, выпуклый, выступающий.

9. Брови: прямые, дугообразные, выдвинутые — широкие, узкие, сросшиеся.
 10. Нос: малый, большой — толстый, тонкий, широкий. Спинка носа: возмущенная, прямая, выпуклая с горбинкой. Основание носа: приподнятое, горизонтальное, опущенное.
 11. Рот: малый, большой. Углы рта: опущены, приподняты.
 12. Губы: тонкие, толстые, отвисшие, широкие, глубокие, приподняты верхней.
 13. Подбородок: скошенный, прямой, выступающий, раздвоенный, с выемкой, с поперечной бороздой.
 14. Уши: малые, большие — овальные, треугольные, квадратные, круглые. Оттопыренность ушей: верхняя, нижняя, общая. Мочка уха: свободная, отдельная, наклонная, угловатая, овальная.

особые приметы *на шее рубчик* *на шее рубчик*
 Физические недостатки: ушибы, поврежденная;
 признаки: шрамы, бороздки, синяки, пальцы, ногти, рубцы, шрамы, болезненные движения тела, плоскостопие, ассиметрия лица, различия в глазах и другие
 татуировка (описание)
 особенности и привычки *карикат, заикается, грызет ногти,*
 различные пальцевые манипуляции, жесты, жесты (указывать вправо), автоматизм,
 характер, склонность и т. д. и т. п.

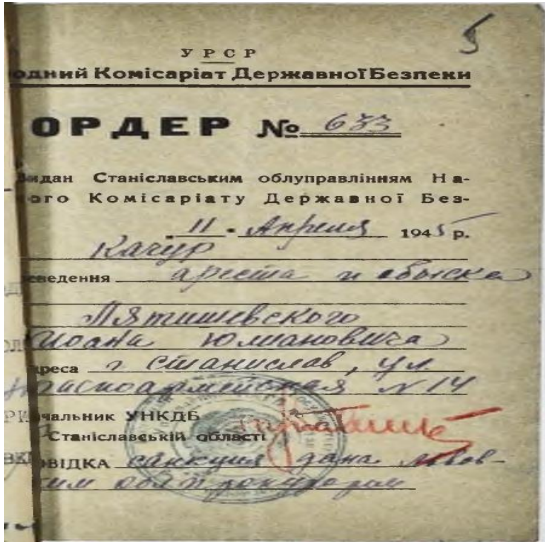
когда арестован *12 апреля 1945 г.* арест № *Госбезопасности по материалам*
 описание ареста *в тюрьме в Станиславові* орган и дата
 кем зачислен *Г. Чирвал, Штеп Чар*

Запитання (до документа):

1. Якого зросту був І. Лятишевський? (*Диковська*)
2. Що можна сказати про статуру єпископа? (*Калиній*)
3. Якими були риси обличчя Івана Лятишевського? (*Гаран*)
4. Чи можливо вважати цей матеріал

Інформаційно-логічна

	<p>1911 – професор церковної історії Станіславської духовної семінарії. /хронологічна</p> <p>У 1920-х рр. – катехит низки шкіл і гімназій у Станіславі. /хронологічна</p> <p>1927 владика Г. Хомишин надав Л. достоїнство крилошанина. /хронологічна</p> <p>1929 іменованій титулярним єпископом Ададейським і єпископом-помічником Станіславським. /хронологічна</p> <p>1930 хіротонізований на єпископа-помічника Станіславського. /хронологічна</p> <p>11 квітня 1945 заарештований. /хронологічна</p> <p>16 серпня 1946 за звинуваченням у антирадянській діяльності засуджений до 5-ти років заслання. /хронологічна</p> <p>1950 термін подовжено. Покарання відбував у Казахстані. /хронологічно-просторова</p>	<p>достовірним? (Мандин)</p> <p>-Робота з роздатковим матеріалом (скласти таблицю).</p> <p>✓ Робота з таблицею</p> <p>Скласти та заповнити таблицю з такими персоналіями як: І. Лятишевський, А. Шептицький, С. Думенко. Заповнити такі особисті якості: походження, епоха, конфесія, кар'єра, громадська ангажованість, взаємини з владою, авторитетність.</p>	<p><i>Хронологічна, інформаційна, логічна</i></p>
--	---	---	---

	<p>1954 звільнений. Повернувся до Станіслава, перебував під постійним наглядом радянських органів державної безпеки. Незважаючи на заборону, продовжив душпастирську працю. /хронологічно-просторова</p> <p>1957 таємно хіротонізував І. Слезюка єпископом-коад'ютором. /хронологічна</p> <p>27 листопада 1957р. – померас. /хронологічна</p> <p>3. Кримінальна справа Івана Лятишевського.</p> <p>Напад нацистської Німеччини на СРСР 22 червня 1941 р. змінив релігійно-політичну ситуацію на західноукраїнських землях, які вже у перші тижні війни були окупованими вермахтом. Попри те, що спершу намітилися доволі толерантні відносини з-поміж УГКЦ і окупаційною владою, насправді годі говорити про якесь загравання отців з нацистами. Глава Церкви рішуче захищав єврейське населення від</p>	<p>✓ Робота з архівними документами (роздатковий матеріал).</p> <p>Ордер № 633 від 11 квітня 1945 р. на арешт і обшук помешкання І.Лятишевського.</p>	<p><i>Інформаційна, хронологічна, логічна</i></p>
--	---	--	---

репресій і лише дивом його не було заарештовано генералом-губернатором Г.Франсом влітку 1942 р.
/хронологічно-інформаційна

Восени 1943 р. радянська влада радикально змінила ставлення до Церкви і відчутно відкоригували свою церковну політику. Головною метою зміни політики були прагматичні цілі – використати Російську православну церкву як засіб проти інакодумуючих.
/хронологічно-інформаційна

1944 р. військово-політичні «диспозиції» видозмінилися, Україну повністю окупували радянські війська. 1 листопада 1944 р. глава Церкви Андрей Шептицький помер у окупованому Львові, а його наступником став, як, Йосиф Сліпий.
/хронологічно-інформаційна

11 квітня 1945 р. архієреї цієї Церкви (серед яких був і Слуга Божий Іван Лятишевський) були арештовані, – «за активну зрадницьку і підсобницьку діяльність на користь німецьких окупантів». Арешту Владики Лятишевського передував шестигодинний обшук житлового приміщення з конфіскацією

Передать анкету для заполнения арестованному — записывается. Заполняется от слов арестованного и проверяется по документам.

Анкета арестованного

Фамилия, имя и отчество. *Л. Юлианович Фраш*
 Год и место рождения. *1879 г. Бессарабия, Славута*
 Настоящее место жительства до ареста (подробней адрес). *Славута, ул. Св. Духа, дом № 10, квартира № 10*
 Профессия и специальность. *Учитель*
 Последнее место работы или род занятий до ареста. Если не работал, указать откуда уволен. *Сей арестован в связи с арестом церкви*
 Национальность. *Украинец*
 Гражданство (при двухкратном изменении, указать, какой документ удостоверяет гражданство или записку от него). *ли граждан. (Украина)*
 Вероисповедание. *Православный*
 Образование (обязательно указать, что и где). *высшее, среднее, высшее (Вильяновский университет)*
 Семейное и политическое положение. *Фабричный*
 Занятость (составить на случай и указать, где, когда, что делал). *не занят*

12. Участие в отечественной войне (если, когда, в какой войне).

13. Был ли на оккупированной территории противником (указать где, когда, что делал).

не участвовал
в Славуте, в связи с арестом церкви

14. СОСТАВ СЕМЬИ

Степень родства	Фамилия, имя, отчество, год и место рождения	Место жительства, религия и должность
Отец	<i>Ульян 1836г.</i>	
Мать	<i>Ульянова 1838г.</i>	
Жена (жена)	<i>Катя</i>	
Дети	<i>Катя</i>	
Братья, сестры	<i>Двое: Федосимов и Борисов</i>	<i>Бессарабия, Славута</i>

Анкета арештанта Івана Юліановича Лятишевського

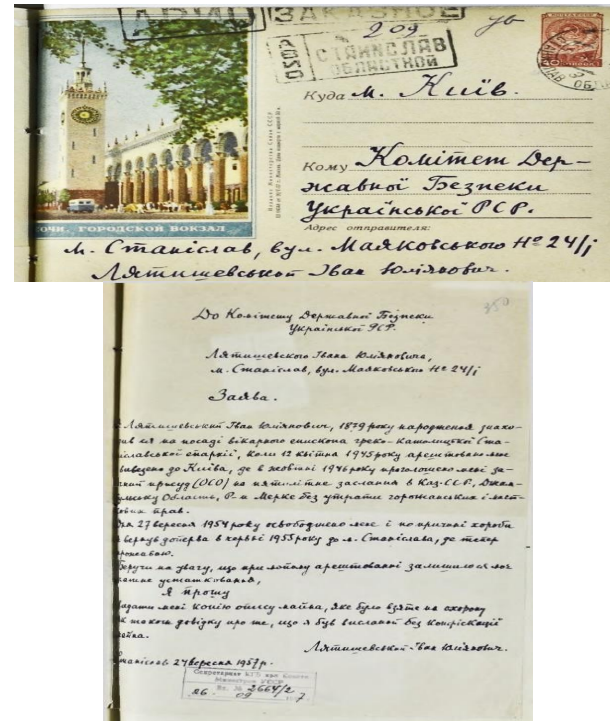
радянську владу на Західній Україні, ба більше – був посібником німецьких окупантів, прийняв безпосередню участь у формуванні дивізії СС «Галичина», які боролися проти Радянського Союзу. / інформаційна

Крім того, Іван Лятишевський обвинувачувався у тому, що закликав духовенство і населення до «активної допомоги німцям і українсько-німецьким націоналістам у війні проти СРСР». До того ж, представники радянських спецслужб звинувачували владику у тому, що під його впливом «священники, виконуючи розпорядження Лятишевського, стали учасниками ОУН, УПА, вели антирадянську роботу»./ інформаційна

20 лютого 1946 р. начальник слідчої частини КГБ полковник Павловський видав постанову про завершення кримінальної справи над священнослужителем. Згодом заступник народного комісара державної безпеки УРСР П. Єсипенко утвердив озвинувачувальний висновок згідно положень якого станіславського єпископа було звинувачено за ст.ст. 126 і 127 Кримінально-процесуального кодексу УРСР по ст. 54 – 1 а і 54-11

б. Охарактеризуйте особу єпископа.

Мовленнєва

Лист єпископа І.Лятишевського Комітету Державної Безпеки Української РСР від 24 вересня 1957 р.

	<p>УК УРСР «Зрада Батьківщині» і «Участь у контрреволюційній діяльності». /інформаційна</p> <p>Урешті згідно із «Звинувачувальним висновком» слідчу справу по обвинуваченню єпископа-помічника станиславівського єпископа Івана Лятишевського було направлено на розгляд так званої Особливої Наради при НКВД СРСР із клопотанням застосувати до нього ув'язнення терміном на 5 років у віддалені місцевості СРСР. /інформаційна</p> <p>Після півторарічного слідства і тюремного ув'язнення єпископа Івана Лятишевського у віці 67 років, хворого на ваду серця було вислано на каторжні роботи спочатку в табір Мерке (з 1947 р. по липень 1949 р.), а згодом в Чулек-Тау Джамбульської обл. (Казахстан). /хронологічна, інформаційна, просторов а</p> <p>У жовтні 1954 р. Владика отримав дозвіл повернутися на батьківщину. /хронологічна</p> <p>27 листопада 1957р. – І. Лятишевський помирає. /хронологічна</p>	<p style="text-align: center;">Запитання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кому адресований лист? 2. Яка дата зазначена на листі? 3. Про що йдеться в листі? 4. З якою метою був написаний лист? 	<p style="text-align: center;"><i>Логічна</i> <i>Хронологічна</i> <i>Логічна</i> <i>Логічна</i></p>
--	---	--	---

		10 листопада 1995 р. Івана Лятишевського було реабілітовано посмертно. Із 27 червня 2001 р. триває беатифікаційний процес прилучення єпископа Івана до лику блаженних. <i>/хронологічно-інформаційна</i>		
6 хв	VI. Систематизація знань		Гра «Sothing Game» про ліквідацію УГКЦ та арешти архієпископів - https://www.classtools.net/vortex/202204-iHCh55 «Padlet» – створення стрічки часу про основні події, які сьогодні дізнались на уроці, на основі хронологічної карти вчителя - https://padlet.com/zukandrij1999/dzllltvn2ghmmqv1	<i>інноваційна, хронологічно-логічна інформаційно-комунікаційна хронологічна, інформаційно-комунікаційна</i>
3 хв	VII. Висновки	<ul style="list-style-type: none"> - Іван Лятишевський виявився ключовою фігурою в суспільно-політичному та релігійно-церковному житті України у період з 1941 по 1957 роки. - Перебуваючи в умовах тоталітарного радянського режиму, він визначився не лише як представник Греко-Католицької Церкви, але і як символ боротьби за віру та національну самостійність. - Його активна діяльність та публічні виступи проти релігійних обмежень та репресій робили його 		

		<p>предметом уваги влади та прихильників Церкви.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Львівський церковний собор 1946 року, який відбувся під його керівництвом, став ключовою подією для Греко-Католицької Церкви та українського національного відродження. - Відновлення собору в ті складні часи стало символом стійкості і віри, підтверджуючи непохитність українців у відстоюванні своїх цінностей та прав на релігійну свободу. <p><i>/Інформаційна, хронологічна</i></p>		
1 хв	VIII. Домашнє завдання		<ol style="list-style-type: none"> 1. Опрацювати відповідний параграф підручника. 2. Скласти історичний портрет єпископа І. Лятишевського. 	